

The Orthodox Christian Chessboard, Game Theory, and Decision-Making in Orthodox Christianity

Marko VEKOVIĆ¹

Abstract: After the Russian invasion of Ukraine began in 2022, it became obvious that a host of issues are being fought out within Orthodox Christianity. Nevertheless, we lack deep knowledge of the forces driving these events and how we should understand them. That is why in this paper I propose the concept of an “Orthodox Christian Chessboard,” a model that maps the (geo)political interactions among autocephalous Orthodox Churches as strategic actors within a complex political-religious landscape. As such, this paper conceptualises Orthodox Christian Churches as players in a game-theoretical model, a tool well suited for explaining their behaviour in the international arena. Focusing on the case of the Church autocephaly dispute in North Macedonia, which was finally resolved in 2022, this paper shows that all involved actors behaved rationally and strategically.

Keywords: Orthodox Christianity, game theory, decision making, Orthodox Christian Chessboard, North Macedonia, autocephaly.

If game theory were Orthodox Christianity,
its slogan would be *No Church is an island*.²

Introduction

Orthodox Christianity, alongside Catholicism and Protestantism, represents one of the three major branches of Christianity and comprises approximately

¹ Associate Professor, University of Belgrade – Faculty of Political Science, Belgrade, Serbia.
E-mail: marko.vekovic@fpn.bg.ac.rs, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3850-7432>.

² This is a paraphrase of Dutta’s (1999, 3) words: “If game theory were a company, its slogan would be *No man is an island*”.

260 million adherents, the majority of whom are located in the region of Eastern Europe (PEW 2017, 6).³ Among other things that make it a distinct religious tradition, it is important to mention that, unlike other Christian denominations, Orthodox Christianity is organized “as a communion of different autocephalous (independent) churches and have no central body of governance” (Veković and Jevtić 2019, 592; see also, Coleman 2020; Bordeianu 2020; Šljivić and Živković 2020; Grdzeliidze 2023; Leustean 2011). The term “autocephalous” comes from the Greek *αυτοκέφαλος* and means that the subject has “its own head and is therefore independent and autonomous,” or “self-heading” (Veković and Jevtić 2019, 592). In practical terms, if a Church is autocephalous, it means its highest-ranking bishop (usually holding a title of a Patriarch, but also that of an Archbishop) reports to no higher earthly authority, can consecrate the Holy Chrism, resolve all internal problems on its territory, and can choose and elect its own clergy. Nevertheless, “While each autocephalous Church acts independently, they all remain in full sacramental and canonical communion with one another” (Solik, Filakovsky and Baar 2017, 121; see also Kalkandjieva 2024; Jović 2023). At this moment, the Orthodox Christian world comprises fourteen autocephalous,⁴ i.e. independent, Churches.⁵ However, one important socio-political consequence of this organisational structure is that Orthodox

³ This estimate includes an estimated 20% of Oriental Orthodox Christians, concentrated primarily in Africa and the Middle East (most notably in Ethiopia, Egypt, and Eritrea), with additional communities in Armenia, Syria, and India, thus leaving the number of Eastern Orthodox Christians at approximately 208 million. Oriental Orthodox Christians are often labeled as “non-Chalcedonian” Churches, as they teach that Jesus Christ has one unified divine-human nature. By contrast, Eastern Orthodoxy, Catholicism, and Protestantism, hold to the teaching that Christ is one person in two natures (fully divine and fully human) as affirmed at the Council of Chalcedon in 451 AD. See more, Veković 2022, 51.

⁴ The number of Churches is a contested topic in Orthodox Christian community. Some Orthodox Christian Churches recognizes Orthodox Church in America (OCA) and the Orthodox Church of Ukraine (OCU) as autocephalous, while others do not. Also, there is a dispute about the status of the Macedonian Orthodox Church. See, Jović 2023.

⁵ It should be noted that Orthodox Christianity have other organizational units besides autocephalous Churches. These are autonomous Churches, or exarchates. For the purposes of this paper, I will focus solely on autocephalous churches within Orthodox Christianity, and on those Churches that remained in the holy communion after the Ecumenical Council of Chalcedon in 451 AD. See fn. 2 of this paper, and for more details see Clendenin 2003, Roussos 2009.

Christian Churches are closely related and intertwined with the political development of nation states in the region, as well as with the identity, culture, and tradition of the people. That is why Orthodox Christian Churches nowadays present an important political actor in their respective countries, often very closely intertwined with the state, but also in the region of Eastern Europe (see for example, Ramet 2026; Veković 2021a, 2021b; Veković, Kovačević and Arandjelović 2025; Fox, Veković and Zellman 2026a, 2026b; Metreveli 2021; Papkova 2011; Makrides 2018; Roudometof 2019).

Nevertheless, the internal unity of Orthodox Christianity is a very contested topic that is mostly dependent on the relationships between different Orthodox Christian Churches (hereafter, OCC). The internal (political) dynamics of Orthodox Christianity became particularly important after the Russian invasion of Ukraine started in 2022, and soon after it became obvious that a host of issues are being fought out within this tradition. Internal crisis and stark lines of cleavage within Orthodoxy can be seen in numerous examples. Most notably, the 2016 Holy and Great Council of the Orthodox Church in Crete showed vividly that the internal unity of Orthodox Christianity is at least questionable (see Prodromou 2021; Leustean 2018). Furthermore, several autocephaly demands across the Orthodox Christian world are causing troubles and trembles in the community (see Baar et al. 2022; Veković and Jevtić 2019; Mudrov 2019), while the current developments in Africa cause additional splits among OCCs (see Kolstø 2025; Suslov 2024). And yet, while the literature in this field is growing in the last decade at least (see Rimestad and Saggau 2025), we still lack deep knowledge of the forces driving these (geo)political events, and how we should understand them.

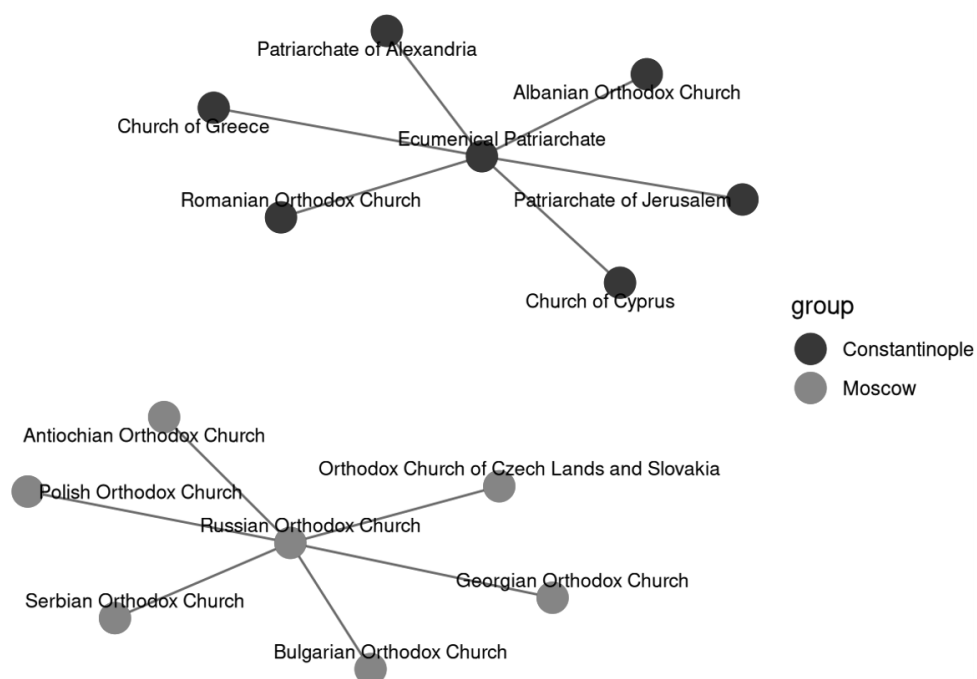
Thus, compared to the vast body of literature that discuss the politics and political behavior of OCCs in their respective countries or regions (see, Stavrakakis 2003; Radić and Vukomanović 2014; Prodromou 2004; Zrinščak, Veković and Olson 2026; Papkova 2011; Knox 2005; Veković 2021a, 2021b; Makrides and Roudometof 2010; Metreveli 2021), the problem that this research tackles is the decision-making of OCCs in the international arena. In order to do so, in this paper I suggest the novel concept of *the Orthodox Christian Chessboard* that vividly shows the geopolitical alignment of OCCs in the post-Russo-Ukrainian war, but also that the OCCs in the international arena behave rationally and strategically. Consequently, I argue that game-theory as a tool ideally suited for exploring their decision-making. As a vivid example of how the

Orthodox Christian Chessboard works, in this paper I use the 2022 decision of the Serbian Orthodox Church to, after a 55-year-long dispute, grant autocephaly to the Church in North Macedonia as a case study. By doing so, I intend to show that all key players involved in this game (the Ecumenical Patriarchate of Constantinople, the Macedonian Orthodox Church, the Serbian Orthodox Church, and the Russian Orthodox Church) acted as rational actors. However, before I provide a brief context of the “Macedonian Church question” and engage with my case study, I introduce the concept of the Orthodox Christian Chessboard and explain why game theory is suitable for explaining the geopolitical decision-making processes of OCCs.

The Orthodox Christian Chessboard: A Conceptual Framework

Making sense of developments in the Orthodox Christian world requires us to visualise a massive political chessboard on which the figures represent different Orthodox Christian Churches, namely the *Orthodox Christian Chessboard*. As each figure has its own specific political values, and more importantly, its own interests, it is common for some of the Churches to form factions and compete with others. Ultimately, the most important groups—black and white figures in chess parlance—are represented by the Ecumenical Patriarchate on one side, and the Moscow Patriarchate on the other, as shown in Table 1. And in the years to come, all other autocephalous Churches will likely have to align with one or the other, depending on the context, consequently affecting their decision-making in the international arena. Therefore, my starting assumption is that the political behaviour of the OCCs and their strategies in the international arena is driven more powerfully by their (political) interests than by theological arguments. At the same time, it should be noted that the political interests of the OCCs are often well aligned with state interests, which puts this paper into the broader theoretical framework of religion and politics.

Table 1. The Orthodox Christian Chessboard alignment since the escalation of the war in Ukraine⁶

Source: Author

Thus, the Orthodox Christian Chessboard (hereafter, Chessboard) is a conceptual framework that models the Orthodox Christian community as a decentralised system of independent and yet interdependent OCCs engaged in strategic interaction. Within this framework, OCCs act as rational players whose decisions are shaped by their own (often political) interests and the anticipated responses from others, and usually in relation to two competing centres of power associated with the Ecumenical Patriarchate on one side, and the Russian Orthodox Church on the other. Alignments of the OCCs are not fixed, but rather fluid and contingent on the context, interests, and competition. In essence, the Chessboard shows a (geo)political cleavage and split within the Orthodox

⁶ The proposed alignments are not fixed, but rather fluid and can change over time depending on the context.

Christian community which is directly related to the organisational structure of the whole community. The principle of autocephaly tells us that each Church is able to govern itself and its canonical territory independently. However, the canonical territory often does not mirror the state borders, making most of the OCCs transnational religious actors (Haynes 2001; Madeley and Haynes 2011). Another obvious consequence of the lack of a central body of authority, such as the Pope in the Catholic Church, for example, is the plurality of actors who all share the religious order not only by mutual recognition but also by the fact that they are all a part of the sacramental communion. But even though the OCCs are independent, they are deeply interdependent. In other words, each decision of one OCC, for example, granting or recognising autocephaly to a new Church, directly affects other Churches. This genuine interdependence sets up the stage where unilateral actions by the OCC are rarely neutral and usually provoke actions from others, thus creating a chain of strategic interaction. A vivid example of this is the decision made by the Ecumenical Patriarchate to grant autocephaly to the Orthodox Church of Ukraine (OCU) in 2019 (see Coleman 2020; Bordeianu 2020; Veković and Jevtić 2019). Finally, the historical development of Orthodox Christianity is also characterised by contested authority. Even though all OCCs are equal, due to its historical and symbolic importance, the Ecumenical Patriarch holds the title of *primus sine paribus* (first without equals)⁷ but has no absolute authority over other autocephalous churches. This rather new interpretation of the status of the Ecumenical Patriarch, whose position within the Church was historically labelled as *primus inter pares* (first among equals), represents yet another example of the protection and projection of the power of the Ecumenical Patriarch in the Orthodox Christian world. However, this interpretation is not accepted by the majority of the OCCs. On the other side, the Moscow Patriarchate and the Russian Orthodox Church historically tried to challenge the authority of the Ecumenical Patriarch, mostly based on its deep ties with imperial Russia (see Veković 2021a, 2021b; Pipes 1997) and in recent decades, under the canopy of the state, the Russian Orthodox Church is trying to position itself as the leader of Orthodox Christianity.

⁷ It is interesting to mention that the Ecumenical Patriarch was historically *primus inter pares*, or the first among equals. In 2007, with the adoption of the “Ravena document”, the title was changed to *primus sine paribus*. See more in Kisić 2020.

The Chessboard thus conceptualize interactions among OCCs in the international arena as strategic. However, it does not imply perfect rationality or zero-sum competition, but rather the presence of multiple actors, different capabilities, and evolving and changing alignments. Each piece of the Chessboard engages in strategic reasoning by default, as it has to take into account its own interests and preferences but also to anticipate the responses from other actors. Such an approach brings together the study of Orthodox Christianity and rational choice theory, for which I provide more theoretical rationale in the following part.

Conceptualising Orthodox Christian Churches as Rational Players in a Game-Theoretical Model

Conceptualising OCCs as rational players is theoretically sound, as many scholars have employed some aspects of rational choice theory to explain the political behaviour of religious actors. In the seminal book *Rational Choice Theory and Religion* edited by Lawrence E. Young (1997), one of the frontrunners of applying rational choice theory to the study of religion, Rodney Stark (1997, 17), writes that one of the many innovations in this approach is the “capacity to focus on the behaviour of religious *firms* rather than only upon religious *consumers*.” One vivid example of such an approach is another seminal book by Anthony Gill, *The Political Origins of Religious Liberty* (2008). In this book, Gill (2008) conceptualises religion as a marketplace (that contains religious goods, firms, marketplaces and preferences), finally arguing that it was the political interests of the elites that made religious liberties possible. Gill also notes that religious actors were not silent watchers of the entire process, as they were actively part of the process by lobbying, bargaining, and forming alliances with political elites. A similar approach is used by Koesel (2014), who showed that religious actors in authoritarian regimes often engage in strategic cooperation with local authorities, trade resources with them and offer legitimacy in exchange for survival. It is also worth mentioning that Gill (1997) also showed how religious competition can influence the rise of progressivist religion. Using the case of the Catholic Church in Latin America in the post-World War II period, he showed that in those places where Protestantism was on the rise and the Catholic church in decline, Catholic bishops decided to opt for more progressive policies, focused on the poor and ultimately led the Church to oppose the authoritarian

governments. There are other studies of religion and politics that work under the tenets of rational choice theory. For example, Leeson, Geloso and Snow (2024) studied the “Judaic pig ban” from the perspective of economics of property, claiming that the “pig ban” was an instrument for internalising swine externalities. Also, McBride (2016) employed rational choice theory to analyse religious authority and concluded that such an approach has the potential to bring new insights into the field, such as the impact of religious authority to coordinate social activity and social religious life. In the last couple of decades, scholars also employed game theory, as a part of rational choice, to explain different aspects of religion and religious life. For example, Brams (2003, 7) famously used game theory to analyse several stories from the Old Testament, claiming that game theory is “a tool ideally suited for penetrating the complex decision-making situations often described in the Bible” (see also, Brams 2011). Another good example is the use of game-theoretic equilibrium for explaining how worshippers strategically and optimally chose their gods in the polytheistic religions depending on how the gods return favours (see Gauthier 2024). Moreover, McBride (2008) uses game-theory models to test whether religious pluralism decreases or increases religious participation, while Mao and Zech (2002) examined how the Church’s organisational structure depends on the extent to which members are willing to sacrifice their structural preferences to hold on to their doctrines. Furthermore, scholars also developed a game-theoretic model for ethno-religious conflicts between two groups (see Lingzhi, Chakraborty and Sycara 2011). And yet, to the best of my knowledge, so far there have been no studies that employ game theory to test the decision-making of religious actors, including the OCCs, in the international arena.

This might come as a surprise, as game theory is structurally very well suited for exploring the strategic interactions between OCCs in the international arena. If we take a close look at the main tenets of game theory on one side, and Orthodox Christianity on the other, we will find that these two are a very good match. Let’s start with the following definition of game theory by Dutta, who claims that game theory consists of the group, interaction, strategy and rationality of the players. In his words, “Game theory is a formal way to consider each of the following items: *Group*: In any game there is more than one decision-maker; each decision-maker is referred to as a “player.” *Interaction*: What any one individual player does directly affects at least one other player in the group. *Strategy*: An individual player accounts for this interdependence in deciding what

action to take. *Rationality*: While accounting for this interdependence, each player chooses her best action.” (Dutta 1999, 4-5). If we break down this definition and apply it to Orthodox Christianity, we should wonder *what* constitutes a group in Orthodox Christianity, and *who* is a decision-maker? My argument is that every autocephalous Church can be regarded as a “player”, and that all of them are decision-makers. Following this logic, there are fourteen players and decision-makers, as there are fourteen autocephalous OCCs. Thus, to paraphrase Dutta (1999, 3), if game theory were Orthodox Christianity, its slogan would be *No Church is an island*.⁸

This fact is vividly shown in the example of how one Church became autocephalous in the first place. While there are discussions on this issue (see Jović 2021; Brusanowski 2016), it seems that the predominant approach refers to the concept of the “Mother Church.” As autocephaly is given to a certain territory (which can but usually does not correspond with the state’s territory), what happens if a part of the territory/Church wants to become autocephalous, i.e. independent? In game parlance, let us imagine a territory A under canonical jurisdiction of a Church B. If a part of the territory A wants to become independent and form a new Church C, it should ask for permission from Church B, which is considered the “Mother Church.” Once Church B gives permission and grants autocephaly to Church C, all other autocephalous Churches should accept the new Church into the holy communion. Consequently, all autocephalous Churches are decision-makers when it comes to granting autocephaly and, equally importance, accepting the new Church into the holy communion. At the same time, this question is not only religious, but fundamentally political, as autocephaly of the Church usually goes together with the political independence of a country. From a historical perspective, “Political independence of the State has always been followed by the request for an independent and autocephalous Orthodox Church... [Historically] political independence had to be supplemented with religious autocephaly” (Veković 2021, 38).

But what happens if one Church decide not to accept the decision by the Mother Church? Or, which is more common in the contemporary world, what if a Church C is granted autocephaly by some other Church than the Mother

⁸ Original quote is, “If game theory were a company, its slogan would be *No man is an island*” (Dutta 1999, 3).

Church, or even a state? That is when internal dynamics and interactions of OCCs come to place. Interactions means that one player/Church choices directly affect at least one other player/Church in the group. Let us imagine another situation when Church D, not regarded as a “Mother Church,” decides to grant autocephaly to a new Church C, and uses its political influence to try to make other Churches do the same. That is when strategy comes into the equation. Each Church decides how it will act based on the internal interdependence within the community. And finally, my argument is that when Churches B, C and D decide what action to take, they always chose her best action in line with their interests. That is why game theory is well suited for exploring the internal dynamics within Orthodox Christianity.

Finally, game theory cannot be properly employed if the set of rules is not known to all the players. According to Dutta (1999, 17), the set of rules has to specify four things: 1. Who is playing—the group of players that strategically interact; 2. What they are playing with—the alternative actions or choices and the strategies that each player has available; 3. When each player gets to play (in what order), and 4. How much they stand to gain (or lose) from the choices made in the game. As said before, there are fourteen autocephalous Churches at the moment, and all of them can be considered as “players.” All players have a set of choices and strategies available, depending on the specific game that happens within the community. When it comes to the question of who gets to play and in what order depends on the nature of the game, for example, accepting a new autocephalous Church into the community, or supporting or judging the Russian invasion in Ukraine. Finally, as the community is genuinely interdependent, it is of utmost importance for the players to calculate how their behaviour can affect other players.

A vivid example of the strategic interaction on the Orthodox Christian Chessboard is the case of the 2022 decision of the Serbian Orthodox Church to, after a 55-year-long dispute, grant autocephaly to the Church in North Macedonia. In the following part, I contextualise this case study and set up a stage for exploring the “Macedonian Church question” through the lenses of game theory.

Contextualization of the Game: The “Macedonian Church question”

It is a well-known fact that the historical development of religious organisations in the Balkans is a complex one. One vivid example of this complexity is the historical trajectory of the Macedonian Orthodox Church (MOC), which is closely related to the historical development of the Serbian Orthodox Church (SOC).

After the Berlin Congress in 1878, the Balkan wars (1912–1913) and World War I (1914–1918), the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes were founded in 1918 (and became the Kingdom of Yugoslavia in 1929). However, during these troubling times, one of the dominant religious actors in the region, namely the SOC, was not unified and had several different entities. King Alexander I (ruled 1921–1934) was very much interested in this question, and the process of “unification of different church entities ended officially in 1922 when Ecumenical Patriarch Meletius IV issued the Tomos for the united Serbian Orthodox Church” (Jović 2021, 100). This unification also included the territories of Vardar Macedonia (today’s North Macedonia), which fell under the jurisdiction of the SOC. And yet, the political circumstances influenced the relationship between SOC and its territories in Vardar Macedonia. For example, during World War II, the territory of Vardar Macedonia was administered by the Bulgarian bishops who were a part of the hostilities between the Serbs and Bulgarians (Jović 2021, 101).

After WWII and the foundation of communist Yugoslavia in 1945, the People’s Republic of Macedonia became its integral part as one of six federal units. However, the “Macedonian Church question” remained unsolved, including the question of who would be in charge of the religious life of Orthodox Christians in Macedonia. While the SOC accepted several requests from the MOC under the canopy of the communist *Commission for Faith Issues* (including that all Bishops should be Macedonians and that religious life should be organised in the Macedonian language), the tension between Skopje and Belgrade remained. In 1959, the SOC granted autonomy for the MOC (Jović 2021, 114; also see Radić i Mitrović 2012, 269–270) but shortly after, in 1967, the MOC decided to self-declare independence from the SOC. While there were some attempts to resolve the schism in the 1970s and 1980s, the downfall of Yugoslavia in the early 1990s that led to the foundation of the new independent republics have marked the new era in the SOC and MOC relationships. Another

set of negotiations were held in 2001 and 2019 respectively, but with no success whatsoever. And yet, in May 2022, the 55-year-old dispute has been solved in a matter of weeks, ending with the SOC officially accepting the autocephaly of the MOC. The question that logically arises is: why?

For understanding the overall context that led to the autocephaly of the MOC, we must firstly consider the broader context within Orthodox Christianity, which has been challenged greatly by the Russian invasion of Ukraine. As the focus of the OCCs have been rightly on Ukraine, the Ecumenical Patriarchate (EP) decided to act. On May 9, 2022, the EP recognised “the [MOC] church hierarchy led by the Archbishop Stefan as valid in the Orthodox world” (Marusic 2022). This action affected other players to act sequentially. In other words, it was the beginning of the extensive-form game.

The action by EP was fiercely opposed by the Russian Orthodox Church (ROC), claiming that the autocephaly to the MOC can be granted only by the SOC as the “Mother Church.” This fact is of utmost importance for the ROC, as it is an integral part of its strategy towards the developments in Ukraine. It is worth remembering that the EP, on January 6, 2019, decided to grant autocephaly to the Orthodox Church of Ukraine (OCU). As expected, the ROC fiercely opposed this decision and to this day claims that it was not canonical. The Ukrainian territory is, according to the ROC, a territory where the ROC is the “Mother Church,” and where the ROC should decide whether it will, and if so when, receive its independence. But the action by the EP in Macedonia was followed by a decision by the MOC to send a letter to the SOC on May 10, 2022, asking for acceptance of their independence. Shortly after, a joint liturgy was held in Belgrade, Serbia, on May 19, 2022, with Serbian and Macedonian bishops involved. On May 20, 2022, the Holy Council of Bishops of the SOC held their Annual Meeting and decided to grant autocephaly to the MOC. Another two joint liturgies were also organised, the first one in Skopje on May 24, and another one in Belgrade on June 5, 2022. After that, Patriarch Porfirije of the SOC gave a *tomos* of autocephaly to Archbishop Stefan and to the “Macedonian Orthodox Church – The Archdiocese of Ohrid.” In August 2022, the ROC supported the decision of the SOC and formally recognised the MOC as an autocephalous Church. From the perspective of OCCs’ interests, such developments can be understood as strategic calculations made by the OCCs.

However, to this day the EP did not fully accept the newly formed MOC into the holy communion, as the MOC do not want to meet its specific requests: (1)

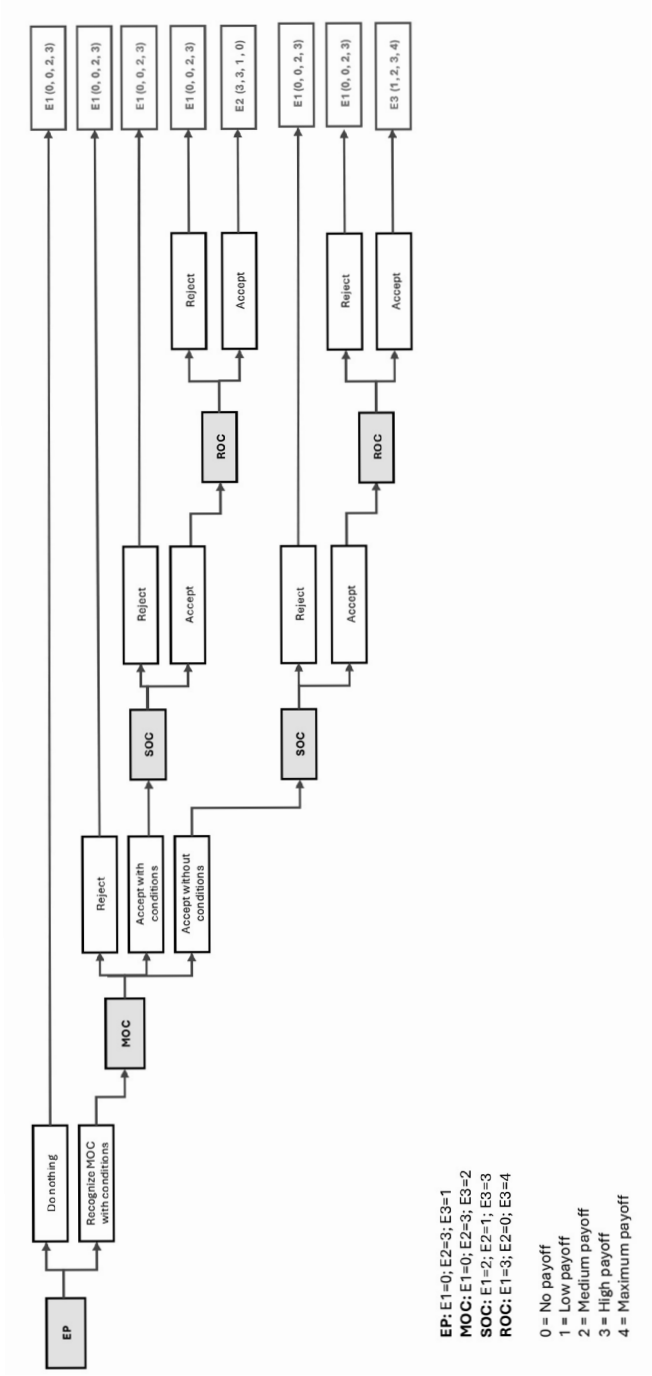
not to use the term Macedonia into its name (which is important for the Church of Greece), (2) to abandon its mission in the diaspora (which should become a canonical territory of the EP), and (3) to recognize the independence of the OCU. At the same time, another player comes into the game, the Bulgarian Orthodox Church, which is not satisfied with the part of the name of the newly founded church in Macedonia, the “Archdiocese of Ohrid” (see Dimitrov 2018).

The Autocephaly of the Church in North Macedonia: A Game-theoretical Model

The game-theoretical model that I employ in this paper is a finite extensive-form game with perfect information, solved using backward induction, where players act in a specific order, and their decisions impacts the next moves. The game consists of four players, namely the Ecumenical Patriarchate (EP), the Macedonian Orthodox Church (MOC), the Serbian Orthodox Church (SOC), and the Russian Orthodox Church (ROC).⁹ Payoffs are expressed in ordinal terms and range from 0 to 4 (where 0 is the lowest payoff and 4 is the highest) and are represented by a payoff vector ordered as (EP, MOC, SOC, ROC). The structure of the game reflects both the temporal sequence of decisions observed in 2022 and the interdependent nature of strategic choice within the Orthodox Christian community. By assigning ordinal payoffs to each possible outcome of the game, the model captures the preferences of each actor and allows for the identification of a subgame equilibrium through backward induction. Table 2 shows the payoff structure associated with each outcome and summarises the actors’ preferences.

⁹ Other Churches and their interests, like the Church of Greece or the Bulgarian Orthodox Church, only comes after and form a new game. See, for example Krastev 2022.

Table 2. How the Orthodox Christian Chessboard Works:
An Extensive-Form Game of Autocephaly in North Macedonia

Source: Author

The EP's dominant strategy is to keep and reaffirm its place of *primus sine paribus* within the Orthodox community, and the canonical authority which comes to it. As its place is significantly challenged by the ROC, the geopolitical and religious tensions between Istanbul and Moscow keep influencing the dynamics within the community. One of the key instruments of the EP for preserving its authority is granting autocephaly, just like it did in Ukraine in 2019. In the announcement made by the EP on May 9, 2022, it says that EP "welcomes into eucharistic communion the hierarchy, clergy and laity [of the MOC]... thereby healing the wound of schism" (*Orthodox Times* 2022). However, the same announcement adds that EP: "recognises 'Ohrid' as the name of this Church (understood as the region of its jurisdiction solely within the boundaries of the territory of the state of North Macedonia)... Thereby excluding the term 'Macedonian' and any other derivative of the word 'Macedonia'" (*Orthodox Times* 2022). When it comes to MOC, its strategy and payoffs are rather simple: they want to gain autocephaly and independence from the SOC, but is at the same time hesitant to comply with all the requests of the EP, as these might endanger its future payoffs dependent on the decisions of the SOC. In the later interview from May 22, 2024, Archbishop Stefan, head of the MOC, described the above-mentioned conditions as "unacceptable." He said that EP wanted the MOC to "give up its name that includes the term Macedonia, abandon its mission in the diaspora and to recognise the Ukrainian Orthodox Church" (Marusic 2024).¹⁰ That is why the strategy of the SOC is of utmost importance for this game. The SOC correctly realises that its position in North Macedonia is no longer feasible, as the Orthodox believers in North Macedonia aligned closely with the MOC and followed with occasional repression towards the SOC's clergy. Thus, the main strategy of the SOC is to consolidate its ranks, strengthen its regional influence, and to make sure that the "Mother Church" principle remains in power due to the challenges coming from Montenegro¹¹ and the possible autocephaly of the Montenegrin Orthodox Church. Finally, as the SOC is deeply intertwined with the ROC, its interests is to keep good relations with Moscow, mostly due to the contested status of Kosovo and Metohija and the support from Russia on this issue. The strategy of SOC on this issue can be illuminated

¹⁰ Also see the 2024 statement by Metropolitan Agathangel of Povardarie on the same issue (*Orthodox Christianity* 2024).

¹¹ See a detailed analysis of the role of SOC in the *litije* movement in Montenegro during 2019–2020, that eventually lead to the fall of the Milo Đukanović's regime in: Arandelović 2024.

by various statements made by its clergy and the Holy Assembly of Bishops. The SOC's Holy Assembly of Bishops stated on May 16, 2022, noting that "causes of the 1967 schism had been removed". It also adds that any future dialogue should be guided "only and exclusively" by ecclesiological-canonical principles and inner-church political considerations. In other words, SOC reaffirms the importance of the "Mother Church" principle, at the same time adding that it has no intentions of imposing any additional conditions to the MOC and recommends that the name of the Church should be resolved in "direct dialogue" with the Greek-speaking and other OCCs (SOC 2022). Such development is analysed by Anapliotis, who argues that "Belgrade may come to a conclusion that parting in a good faith [with MOC] is better than a definitive rupture in conflict," while Athanasios adds that SOC's strategy is "also backed by the Serbian government that wants to present itself in a constructive light" (Rujević 2022). Finally, the status of Kosovo and Metohija is of utmost importance for the SOC. Within the clergy of the SOC, there is a unanimous political stance that "the independence of Kosovo and Metohija should not be recognised and accepted" (Veković 2024, 223). Moreover, the SOC often states and praises the support of Russia on this matter, including the status of the SOC in Montenegro. For example, on April 22, 2025, Patriarch Porfirije of the SOC met with Vladimir Putin in Moscow. Among other things, Patriarch Porfirije said "We are grateful for your support regarding Kosovo, Republika Srpska and of course, Montenegro... As you know, without your support and support from China, who knows what would happen with Kosovo". In the same meeting, Bishop Irinej explained how SOC sees its relations with Russia and the ROC. He said, "Our small boat, sailing on a stormy sea, must always be tied to the great Russian ship" (NIN 2025). Finally, while the ROC has no particular interests in the Macedonian case, it is very much interested in limiting the authority of the EP and in preserving the "Mother Church" principle, which for the ROC is of utmost importance because of the Ukrainian case. In the 2023 document entitled "The Distortion of the Orthodox Doctrine of the Church in the Acts of the Hierarchy of the Patriarchate of Constantinople and Statements of Its Representatives", the ROC explicitly invokes the 2022 Macedonian case to undercut the EP's claim to an exclusive right of granting autocephaly. The document further states that "faithful children of the Russian Orthodox Church do not recognise and will never recognise the autocephalies that the Church of Constantinople creates... without the initiative and consent of the kyriarchal

Mother Church” (ROC 2023). This confirms that the ROC’s endorsement of the SOC-led Macedonian settlement was not an isolated act of goodwill but part of a broader, doctrinally codified campaign to deny the EP’s claimed primacy of authority (ROC 2023).

The game begins with the EP, which occupies the initial node. The initial node relates to the decision of the EP to send the letter to the MOC on May 9, 2022, in which the EP recognised the MOC as a valid Church, but with some conditions. In other words, in the first node, the EP chooses between two strategies: to recognise the MOC under certain conditions or to refrain from action and keep the status quo. This move from the EP defines the strategic environment for all subsequent players. If the EP chooses not to act, the game terminates in outcome E1 (end 1). E1 outcome represents the continuation of the status quo and leaves the status of the MOC as unresolved. Such an outcome is not in the best interests of the EP (0) and the MOC (0), leaving the SOC (2) and the ROC (3) in their current position. However, as the EP did act on May 9, 2022, the game proceeded to the second node, making the MOC the active decision maker.

In the second node, the MOC faces three possible strategies: (1) to reject the recognition of the EP entirely, (2) to accept the recognition and all the conditions imposed by the EP, and (3) to accept the recognition but to reject the EP’s conditions and move forward with the negotiations. In Table 1, these options are simplified as “Reject,” “Accept with conditions,” and “Accept without conditions.” For MOC, it is of utmost importance to understand the political reality and all possible strategies, as the acceptance of all EP’s conditions would impose significant constraints in their path towards their main interests, to gain autocephaly. Its first option, rejection of the EP’s initiative, leads once again to the termination of the game and to the outcome E1. As already shown, this outcome benefits only the SOC and the ROC and leaves the status quo. That is why the MOC really must choose between the other two options, i.e. whether to accept or decline the EP’s conditions. In both cases, no matter what they choose, the game moves further to the SOC, which is the pivotal node of the entire game.

If the MOC decides to accept the conditions set by the EP, the SOC can either reject or accept the autocephaly of the MOC. If the SOC decides to reject, the game again ends in the outcome E1. However, if the SOC decides to accept, the game advances to the final node, where the ROC decides whether to recognise the outcome. The final move made by the ROC determines whether the game

will end with a broader consensus in the community, or towards more fragmentation. Depending on the choice by the ROC, the game ends in outcome E1. However, if the ROC accepts the autocephaly of the MOC with all the conditions made by the EP, the game ends in E2, which is the worst strategy for the ROC.

If the MOC decides not to accept the conditions of the EP, the game proceed again to the SOC. If the SOC refuses to recognise the MOC, the game ends in outcome E1. And yet, if the SOC decides to accept the MOC's autocephaly without the EP's conditions, then the game moves to the ROC, which is again in the final and termination node. The ROC can either reject or accept the decision made by the SOC. If it rejects, the game ends in E1, or status quo. However, if the ROC accepts, then the game ends in outcome E3, which is the best outcome for the ROC and the best overall outcome for all the players involved.

Outcomes explained

The outcomes of the game are presented as three payoff vectors: E1, E2, and E3. As already mentioned, each vector is ordered as (EP, MOC, SOC, ROC) and the values assigned range from 0 to 4. In other words, I use ordinal ranking of preferences, where 0 is the lowest payoff, and 4 is the highest.

Outcome E1 is defined as (0, 0, 2, 3) and corresponds with the status quo or the failure of the entire process. For the EP and the MOC, E1 is the least preferred outcome as it implies that both players fail in their primary objectives. The EP wants to assert its authority over the Orthodox Christian community and to make sure that the newly recognised Church falls under its canopy, and the MOC simply wants to gain independence from the SOC after the 55-year-old dispute. If the game ends in E1, the SOC gets a moderate payoff (2) as it will maintain the canonical jurisdiction over the Northern Macedonia territory, but still at the cost of ongoing instability and contested legitimacy. For the ROC, the E1 outcome is the highest payoff (3) as it directly relates to its strategy over the Ukrainian case where it firmly claims that it is only the ROC, as the Mother Church, that can recognise the autocephaly of the Church in Ukraine. In other words, it reinforces its overall geopolitical strategy of limiting the influence of the EP within the community. Moreover, for the ROC, the status quo is also a good option as it remains a point of contestation in the region where it historically played a significant political role.

Outcome E2 is defined as (3, 3, 1, 0) and represents a scenario in which the EP successfully imposes its preferred solution, grants autocephaly to the MOC under its own conditions and achieves maximum authority. For the MOC, this outcome is also highly preferred as it will secure the wider recognition of its autocephaly support. And yet, for the SOC this outcome is not preferable (1) as it will mostly diminish its role if not undermine it entirely. Finally, in the E2 the ROC receives the lowest payoff (0) as it directly contradicts its strategy to be the ultimate canonical authority in the community, its position in Ukraine and the principle of the “Mother Church.” Ultimately, the E2 outcome is not acceptable for the ROC as it strengthens the authority of the EP.

Finally, the outcome E3 is defined as (1, 2, 3, 4) and reflects the strategy of the MOC to reject the EP’s conditions, but with the acceptance of the SOC and ultimately the ROC. For the SOC, this is the most preferred outcome (3) as it reinforces its role as the “Mother Church,” but also resolves the long-standing dispute and leaves the SOC in good relations with the ROC. The ROC also receives the maximum payoff (4) as it aligns perfectly with its geopolitical and canonical positions in Ukraine. The MOC receives a medium payoff (2) as it achieves autocephaly and autonomy in the country with the support of the “Mother Church” and the ROC. For MOC, E3 is not the highest payoff as it still must deal with other conditions from other Churches (EP, Greek and Bulgarian), but its main interests in the game are achieved. Finally, the E3 is a relatively low payoff for the EP (1) because it was a player in the game, and its initial move provided some leverage for the future negotiations.

Backward Induction

In order to apply backward induction, I start with the final decision node and the decision-making by the ROC. The ROC can choose between outcomes with the highest payoff of 4 (E3) or the outcome with the lowest payoff of 0 (E2). Given these options, the ROC will never choose a strategy that leads to E2. Instead, the ROC will select either the branch that leads to E1 or E3, depending on the preceding actions.

If we move one step backwards, the assumption is that the SOC anticipate the behaviour of the ROC. As the SOC can predict that the ROC will reject the outcome E2 and accept E3, the SOC can make its own strategy based on this anticipation. If the SOC rejects the MOC’s request, the outcome is E1. However,

if the SOC accepts, then its rational strategy is to accept, as it anticipates that the response from the ROC will lead to E3. In other words, the optimal strategy for the SOC is to accept and grant autocephaly.

At the node where the MOC must decide about the move by the EP, it should anticipate the responses from both the SOC and the ROC. If it rejects the EP's proposal entirely, the game ends in E1 and a payoff of 0. However, if the MOC decides to accept the conditions set by the EP, it anticipates that the SOC and the ROC will reject it, ending in E1, or possibly in E2, which is also a highly unlikely outcome from the perspective of the MOC that has in mind the options by the SOC and the ROC. But rejection of the EP's conditions, followed by acceptance by the SOC and the ROC, leads to the outcome E3 with a payoff of 2 for the MOC. Thus, it is logical to presume that the MOC's optimal strategy is to reject the EP's conditions and to appeal to the SOC, and finally to the ROC.

The initial node, finally, shows the EP's anticipation of the entire game and the subsequent decisions. If the EP do nothing, the outcome is E1 with the payoff of 0. That is why it is rational for the EP to recognise the MOC, which will ultimately lead to the outcome E3 and a payoff of 1. Obviously, the most preferred outcome for the EP is E2, but if EP is having in mind the strategies of the MOC, the SOC, and the ROC, it is logical that its optimal strategy is to initiate the process by recognizing the MOC which will ultimately lead to E3 with the payoff of 1 for the EP, which is still better than the E1 and the status quo.

This game-theoretical model exactly mimics how the whole process ended in the first place. Moreover, it shows that the process was a game with rational players and rational calculations, making the OCCs and their geopolitical decisions not much different from other international actors, including the states. In other words, the equilibrium path of the game is as follows: (1) the EP recognises the MOC with conditions, (2) the MOC accepts recognition, rejects conditions and appeals to the SOC, (3) the SOC accept and grants autocephaly, and (4) the ROC accept the decision. This sequence led to the outcome E3, which is a subgame-perfect equilibrium.

That is why the outcome E3, as presented, can be understood as a product of rational and strategic behaviour of all players involved in the game, even though it is not the most preferred outcome for all players. Both the EP and the MOC would prefer E2 over E3, but this outcome is not realistic within the structure of the game as it would be rejected by the ROC at the final node. In other words, the E3 outcome is strategically optimal for all the players and is

consistent with the players' preferences and their anticipated responses of all players involved. As such, the model presented clearly shows how interdependence shapes the reality of OCCs.

Conclusions

This article argues that the Orthodox Christian community, due to its organisational structure, could be visualised as a geopolitical chessboard on which each figure represents one Church. However, after the Russian invasion of Ukraine in 2022, it argues that OCCs tend to align with one of two main centres of power, the Ecumenical Patriarch on one side, and the Russian Orthodox Church on the other. These alignments heavily influence the decision-making processes of OCCs in the international arena.

By employing game theory on a case study of granting autocephaly to the Church in North Macedonia in 2022, this paper explains the decision-making within the Orthodox Christian community. The 55-year-old dispute between Belgrade and Skopje on the status of the Church in North Macedonia was resolved in a matter of weeks in 2022. By employing a finite extensive-form game with perfect information, solved using backward induction, I showed that all four key players involved in the game (the EP, the MOC, the SOC and the ROC) acted rationally and strategically. By doing so, this paper provides both a novel conceptual framework for understanding the decision-making of OCCs and presents an empirically grounded explanation of a significant event within the Orthodox Christian community.

However, it still remains unclear whether the game theoretical model(s) can be used in different settings and on different cases within the Orthodox Christian community, thus requiring more extensive research in this field.

Православна шаховска табла, теорија игара и доношење одлука у православном хришћанству

Марко ВЕКОВИЋ¹

Апстракт: Након што је 2022. године отпочела руска инвазија на Украјину, постало је очигледно да се унутар православног хришћанства води борба око читавог низа питања. Међутим, нама и даље недостаје знање о силама које покрећу ове догађаје, као и о томе како би требало да их разумемо. Зато у овом раду предлагам концепт „Православне шаховске табле“, модел који мапира (гео)политичке интеракције између аутокефалних православних цркава као стратешких актера унутар сложеног политичко-религијског пејзажа. Као такав, овај рад концептуализује православне хришћанске цркве као играче у моделу теорије игара, алату који је веома погодан за објашњавање њиховог понашања у међународној арени. Фокусирајући се на случај спора у вези са аутокефалношћу цркве у Северној Македонији који је коначно решен 2022. године, овај рад показује да су сви укључени актери поступали рационално и стратешки.

Кључне речи: православно хришћанство, теорија игара, доношење одлука, Православна шаховска табла, Северна Македонија, аутокефалност

Ако би теорија игара била православно хришћанство,
њен слоган би био *Ниједна црква није острво*.²

Увод

Православно хришћанство, поред католицизма и протестантизма, представља једну од три главне гране хришћанства која обухвата

¹ Ванредни професор, Универзитет у Београду – Факултет политичких наука, Београд, Србија. Е-пошта: marko.vekovic@fpn.bg.ac.rs, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3850-7432>.

² Ово је парафраза речи које је написао Дута (Dutta 1999, 3): „Ако би теорија игара била компанија, њен слоган би био *Ниједан човек није острво*“.

приближно 260 милиона верника, од којих се већина налази у региону Источне Европе (PEW 2017, 6).³ Осим тога што је, поред свега другог, реч о посебној религијској традицији, важно је напоменути да је, за разлику од других хришћанских деноминација, православно хришћанство организовано „као заједница различитих аутокефалних (независних) цркава и нема централно управно тело“ (Veković and Jevtić 2019, 592; види такође, Coleman 2020; Bordeianu 2020; Šljivić and Živković 2020; Grdzeliidze 2023; Leustean 2011). Термин „аутокефална“ долази од грчког *αυτοκέφαλος* што значи да субјект има „сопствену главу и да је стога независан и аутономан“, или „самоуправан“ (Veković and Jevtić 2019, 592). Практично говорећи, ако је нека црква аутокефална, то значи да њен највиши епископ (који обично носи титулу патријарха, али и архиепископа) не одговара никаквом вишем земаљском ауторитету, може да освећује свето миро, решава све унутрашње проблеме на својој територији и има овлашћење да бира и именује сопствено свештенство. Без обзира на то, „иако свака аутокефална црква делује независно, све оне остају у пуној светотајинској и канонској заједници једна са другом“ (Solik, Filakovsky and Baar 2017, 121; види такође Kalkandjieva 2024; Jović 2023). Тренутно, православни хришћански свет састоји се од четрнаест аутокефалних,⁴ односно независних цркава.⁵ С друге стране, једна од важних друштвено-политичких

³ Ова процена обухвата око 20% оријентално-православних хришћана, који су концентрисани првенствено у Африци и на Блиском истоку (највише у Етиопији, Египту и Еритреји), уз заједнице у Јерменији, Сирији и Индији, што број источно-православних хришћана одређује на око 208 милиона. Оријентално-православни хришћани често се називају „дохалкидонским“ црквама, будући да оне уче да Исус Христос има једну сједињену божанско-људску природу. Насупрот томе, источно православље, католицизам и протестантизам држе се учења да је Христос једна личност са две природе (потпуно божанском и потпуно људском), као што је потврђено на Халкидонском сабору 451. године. Види више, Veković 2022, 51.

⁴ У православној хришћанској заједници, број цркава остаје тема спорења. Неке православне хришћанске цркве признају Православну цркву у Америци и новоосновану Православну цркву Украјине као аутокефалне, док их друге не признају као такве. Исто тако, постоји спор око статуса Македонске православне цркве. Види, Jović 2023.

⁵ Ваља напоменути да православно хришћанство има и друге организационе јединице осим аутокефалних цркава. То су аутономне цркве или егзархати. За потребе овог рада, акценат је стављен искључиво на аутокефалне цркве унутар православног

последица такве организационе структуре јесте чињеница да су православне хришћанске цркве тесно повезане и испреплетене са политичким развојем националних држава у региону, као и са идентитетом, културом и традицијом тих народа. Зато православне хришћанске цркве данас представљају важног политичког актера како у својим земљама, у којима су често веома блиско повезане са државом, тако и у региону Источне Европе (види на пример, Ramet 2026; Veković 2021a, 2021b; Veković, Kovačević and Arandjelović 2025; Fox, Veković and Zellman 2026a, 2026b; Metreveli 2021; Papkova 2011; Makrides 2018; Roudometof 2019).

Ипак, унутрашње јединство православног хришћанства остаје изузетно спорна тема која углавном зависи од односа између различитих православних цркава. Унутрашња (политичка) динамика православног хришћанства посебно је добила на значају након почетка руске инвазије на Украјину 2022. године, када је убрзо постало очигледно да се унутар ове традиције води борба око низа питања. Унутрашња криза и оштре линије подела унутар православља видљиве су на бројним примерима. Најпре је Свети и Велики Сабор Православне Цркве на Криту 2016. године јасно показао да је унутрашње јединство православног хришћанства у најмању руку упитно (види, Prodromou 2021; Leustean 2018). Такође, неколико захтева за аутокефалност широм православног хришћанског света изазива проблеме и потресе у заједници (види, Baar et al. 2022; Veković and Jevtić 2019; Mudrov 2019), док тренутна дешавања у Африци узрокују додатне расколе међу православним црквама (види, Kolstø 2025; Suslov 2024). Ипак, иако литература у овој области расте, као што је то случај барем у последњој деценији (види, Rimstad and Saggau 2025), и даље нам недостаје дубока спознаја о силама које покрећу ове (гео)политичке догађаје и о томе како би требало да их разумемо.

У поређењу са обимном литературом која расправља о политици и политичком понашању православних цркава у њиховим земљама или регионима (види, Stavrakakis 2003; Radić and Vukomanović 2014; Prodromou 2004; Zrinščak, Veković and Olson 2026; Papkova 2011; Knox 2005; Veković 2021a, 2021b; Makrides and Roudometof 2010; Metreveli 2021), проблем

хришћанства, и то на оне које су остале у светој заједници након Васељенског сабора у Халкидону 451. године. Погледати фусноту 2 у овом раду, а за више детаља погледати Clendenin 2003, Roussos 2009.

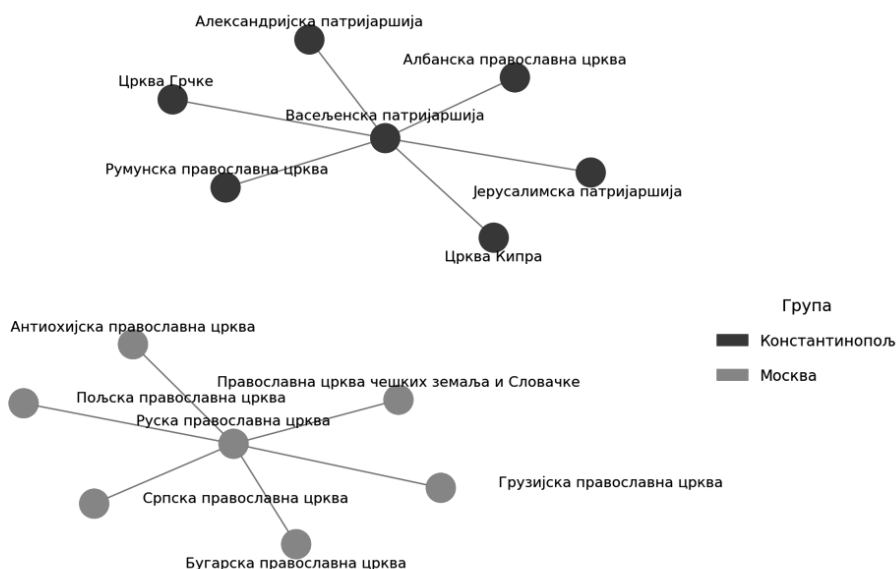
којим се ово истраживање бави јесте начин на који православне цркве у међународној арени доносе своје одлуке. У циљу давања одговора на ово питање, у овом раду сам предложио нови концепт *Православне шаховске табле* који на сликовит начин приказује геополитичко сврставање православних цркава у периоду након руско-украјинског рата, али и чињеницу да се ове цркве у међународној арени понашају рационално и стратешки. Сходно томе, тврдим да је теорија игара алат који је идеално прилагођен истраживању начина на који ове цркве доносе одлуке. Као јасан пример начина на који Православна шаховска табла функционише, у овом раду као студију случаја користим одлуку Српске православне цркве из 2022. године да, након 55 година дугог спора, додели аутокефалност цркви у Северној Македонији. Циљ ми је да покажем да су сви кључни играчи укључени у ову игру (Васељенска патријаршија Константинопоља, Македонска православна црква, Српска православна црква и Руска православна црква) деловали као рационални актери. Међутим, пре него што понудим кратак контекст „питања македонске цркве“ и приступим својој студији случаја, увешћу појам Православне шаховске табле и објаснићу зашто је теорија игара погодна за објашњавање геополитичких процеса при доношењу одлука православних цркава.

Православна шаховска табла: концептуални оквир

Схватање дешавања у православном хришћанском свету захтева од нас да визуализујемо огромну политичку шаховску таблу на којој фигуре представљају различите православне цркве, односно Православну шаховску таблу. Како свака фигура има сопствене специфичне политичке вредности и, што је још важније, сопствене интересе, уобичајено је да неке од цркава формирају фракције и да се надмећу са другима. Најважније групе, односно црне и беле фигуре у шаховском жаргону, представљене су Васељенском на једној и Московском патријаршијом на другој, као што је приказано у Табели 1. У годинама које долазе вероватно је да ће све остале аутокефалне цркве морати да се сврставају уз једну или другу страну, у зависности од контекста, што ће следствено да утиче на њихово доношење одлука у међународној арени. Стога је моја полазна претпоставка да је политичко понашање православних цркава и њихове стратегије у

међународној арени снажније вођено њиховим (политичким) интересима, него теолошким аргументима. Исто тако, треба напоменути да су политички интереси православних цркава често добро усклађени са државним, што овај рад смешта у шири теоретски оквир религије и политике.

Табела 1. Сврставање на православној шаховској табли од ескалације рата у Украјини⁶

Извор: аутор

Тако, Православна шаховска табла (у даљем тексту, Шаховска табла) представља концептуални оквир који моделује православну хришћанску заједницу као децентрализован систем независних, а ипак међусобно зависних православних цркава које су у стратешкој интеракцији. Унутар овог оквира, православне цркве делују као рационални играчи чије одлуке обликују сопствени (често политички) интереси и очекивани одговори других, и то обично у односу на два конкурентска центра моћи повезана са

⁶ Предложена сврставања нису фиксна, већ флуидна и могу да се мењају током времена у зависности од контекста.

Васељенском патријаршијом на једној и Руском православном црквом на другој страни. Сврставање православних цркава није фиксно, већ флуидно и условљено контекстом, интересима и конкуренцијом. У суштини, Шаховска табла показује (гео)политички расцеп и поделу унутар православне заједнице, која је директно повезана са организационом структуром целе заједнице. Принцип аутокефалности нам говори да је свака црква у стању да самостално управља собом и својом канонском територијом. Међутим, канонска територија често не одражава државне границе, што већину православних цркава чини транснационалним религијским актерима (Haynes 2001; Madeley and Haynes 2011). Друга очигледна последица недостатка централног органа власти, као што је, на пример, папа у Католичкој цркви, јесте плуралитет актера од којих сви деле религијски поредак не само кроз међусобно признавање, већ и кроз чињеницу да су сви део светотајинске заједнице. Међутим, иако су православне цркве независне, оне су суштински међусобно зависне. Другим речима, свака одлука једне православне цркве попут, на пример, додељивање или признавање аутокефалности новој цркви, директно утиче на остале. Ова истинска међузависност поставља сцену на којој су унилатералне акције једне православне цркве ретко неутралне и обично изазивају акције других, чиме се ствара ланац стратешке интеракције. Одличан пример за то је одлука Васељенске патријаршије да 2019. године додели аутокефалност Православној цркви Украјине (ПЦУ) (види Coleman 2020; Bordeianu 2020; Veković and Jevtić 2019). Коначно, историјски развој православног хришћанства такође карактерише оспоравање ауторитета. Иако су све православне цркве једнаке, због свог историјског и симболичког значаја васељенски патријарх носи титулу *primus sine paribus* (први без једнаких),⁷ иако нема апсолутну власт над другим аутокефалним црквама. Ова нова интерпретација статуса васељенског патријарха, чија је позиција унутар цркве историјски била означена као *primus inter pares* (први међу једнакима), представља још један пример заштите и пројекције моћи васељенског патријарха у православном хришћанском свету. Међутим, ову интерпретацију не прихвата већина православних цркава. На другој страни, Московска патријаршија и Руска православна црква историјски су покушавале да оспоре ауторитет васељенског патријарха, углавном на основу

⁷ Занимљиво је напоменути да је васељенски патријарх историјски био *primus inter pares*, односно први међу једнакима. Године 2007, усвајањем „Документа из Равене“, титула је промењена у *primus sine paribus*. Погледајте више у Kisić 2020.

дубоких веза са царском Русијом (види Veković 2021a, 2021b; Pipes 1997), док у последњим деценијама, под окриљем државе, Руска православна црква покушава да се позиционира као лидер православног хришћанства.

Ова Шаховска табла зато концептуализује интеракције између православних цркава у међународној арени као стратешке. С друге стране, то не подразумева савршену рационалност или игре са нултом сумом, већ присуство више актера, различитих способности и сврставања која се развијају и која су променљиве природе. Свака од фигура на Шаховској табли по аутоматизму се укључује у стратешко размишљање, будући да мора да узме у обзир сопствене интересе и преференције, али и да предвиди одговоре других актера. Такав приступ повезује проучавање православног хришћанства и теорије рационалног избора, за шта пружам више теоријских основа у наредном одељку.

Концептуализација православних хришћанских цркава као рационалних играча у моделу теорије игара

Концептуализација православних цркава као рационалних играча има своје утемељење у теорији, имајући у виду да су многи научници користили одређене аспекте теорије рационалног избора како би објаснили политичко понашање религијских актера. У књизи *Теорија рационалног избора и религија* (*Rational Choice Theory and Religion*) коју је уредио Лоренс Е. Јанг (Lawrence E. Young) (1997), један од предводника примене теорије рационалног избора на проучавање религије Родни Старк (Rodney Stark) (1997, 17), пише да је једна од многих иновација у овом приступу „способност фокусирања на понашање религијских *фирми* уместо само на религијске *потрошаче*“. Један јасан пример таквог приступа је још једна утицајна књига Ентонија Гила (Anthony Gill) *Политичко порекло верских слобода* (*The Political Origins of Religious Liberty*) (2008). У овој књизи Гил (Gill 2008) концептуализује религију као тржиште (које садржи религијска добра, фирме, продавнице и преференције), и где на крају тврди да су управо политички интереси елита омогућили верске слободе. Гил такође примећује да религијски актери нису били неми посматрачи целог процеса, будући да су активно учествовали у њему кроз лобирање, преговарање и формирање савеза са политичким елитама. Сличан приступ користи Косел

(Koesel 2014) која је показала да религијски актери у ауторитарним режимима често ступају у стратешку сарадњу са локалним властима, размењују са њима ресурсе и нуде легитимитет у замену за опстанак. Такође вреди поменути да је Гил (Gill 1997) показао и како религијска конкуренција може да утиче на успон прогресивистичке религије. Користећи случај Католичке цркве у Латинској Америци у периоду након Другог светског рата, показао је да су у оним местима у којима је протестантизам био у успону, а Католичка црква у опадању, католички бискупци одлучили да се определе за прогресивније политике фокусиране на сиромашну популацију и на крају повели цркву у супротстављање ауторитарним владама. Постоје и друге студије религије и политике које делују на поставкама теорије рационалног избора. На пример, Лисон, Гелосо и Сноу (Leeson, Geloso and Snow 2024) проучавају „забрану свињетине у јудаизму“ из перспективе економије власништва, тврдећи да је та забрана била инструмент за интернализацију спољних ефеката узгоја свиња. Такође, Макбрајд (McBride 2016) примењује теорију рационалног избора како би анализирао религијски ауторитет и закључује да такав приступ има потенцијал да донесе нове увиде у ову област, као што је утицај религијског ауторитета на координацију друштвених активности и друштвеног религијског живота. Током последњих неколико деценија, научници су такође користили теорију игара као део рационалног избора, како би објаснили различите аспекте религије и верског живота. На пример, позната је Брамсова (Brams 2003, 7) употреба теорије игара за анализу неколико прича из Старог завета, где је тврдио да је теорија игара „алат идеално погодан за увид у срж сложених ситуација при доношења одлука које се често описују у Библији“ (види такође, Brams 2011). Други добар пример јесте употреба равнотеже у теорији игара у циљу објашњавања начина на који су верници стратешки и оптимално бирали своје богове у политеистичким религијама у зависности од начина на који богови узвраћају услуге (види, Gauthier 2024). Штавише, Макбрајд (McBride 2008) користи моделе теорије игара како би испитао да ли религијски плурализам смањује или повећава религијско учешће, док су Мао и Зек (Mao and Zech 2002) истраживали у којој мери организациона структура цркве зависи од степена до којег су чланови спремни да жртвују своје структуралне преференције како би се држали својих доктрина. Поред тога, научници су развили и модел теорије игара за етно-религијске конфликте између две

групе (види, Lingzhi, Chakraborty and Sycara 2011). Ипак, колико је мени познато, до сада није било студија које користе теорију игара за испитивање начина доношења одлука од стране религијских актера у међународној арени, укључујући и православне цркве.

Ово би могло да буде изненађење, будући да је теорија игара структурално изузетно погодна за истраживање стратешких интеракција између православних цркава у међународној арени. Ако пажљиво погледамо главне поставке теорије игара са једне и православног хришћанства са друге стране, видећемо да се веома добро поклапају. Почнимо са дефиницијом теорије игара коју даје Дута, који тврди да се теорија игара састоји од групе, интеракције, стратегије и рационалности играча. Његовим речима, „теорија игара представља формалан начин да се размотри свака од следећих ставки; *Група*: у свакој игри постоји више од једног доносиоца одлука; сваки доносилац одлука назива се ‘играч’. *Интеракција*: оно што било који појединачни играч уради директно утиче на барем још једног играча у групи. *Стратегија*: појединачни играч узима у обзир ову међузависност када одлучује коју акцију да предузме. *Рационалност*: док узима у обзир ову међузависност, сваки играч бира своју најбољу акцију“ (Dutta 1999, 4–5). Ако анализирамо ову дефиницију део по део и применимо је на православно хришћанство, требало би да се запитамо *шта* чини групу у православном хришћанству и *ко* је доносилац одлука. Мој аргумент је да свака аутокефална црква може да се сматра „играчем“ и да су све оне доносиоци одлука. Пратећи ову логику, постоји четрнаест играча и доносилаца одлука, будући да постоји четрнаест аутокефалних православних цркава. Дакле, да парафразирамо Дуту (Dutta 1999, 3), ако би теорија игара била православно хришћанство, њен слоган би био - *ниједна црква није острво*.⁸

Ова чињеница је сликовито приказана и на примеру начина на који једна црква уопште постаје аутокефална. Иако постоје дискусије о овом питању (види Jović 2021; Brusanowski 2016), чини се да се доминантан приступ односи на концепт „Мајке цркве“. Пошто се аутокефалност даје одређеној територији (која може, али обично не мора да одговара територији дате државе), шта се дешава ако део територије/цркве жели да постане аутокефалан, односно

⁸ Оригинални цитат гласи: „If game theory were a company, its slogan would be *No man is an island*“ (Dutta 1999, 3).

независтан? Говором теорије игара, замислимо територију А под канонском јурисдикцијом цркве Б. Ако део територије А жели да постане независан и формира нову цркву Ц, требало би да тражи дозволу од цркве Б, која се сматра „Мајком црквом“. Када црква Б да дозволу и додели аутокефалност цркви Ц, све остале аутокефалне цркве би требало да прихвате нову цркву у светотајинску заједницу. Сходно томе, све аутокефалне цркве су доносиоци одлука када је у питању додељивање аутокефалности и, што је подједнако важно, када је реч о прихватању нове цркве у евхаристијску заједницу. Паралелно са тиме, ово питање није само религијско, већ фундаментално политичко, будући да аутокефалност цркве обично иде руку под руку са политичком независношћу земље. Из историјске перспективе, „Политичка независност државе увек је била праћена захтевом за независном и аутокефалном православном црквом... [Историјски гледано,] политичка независност морала је да буде допуњена религијском аутокефалношћу“ (Veković 2021, 38).

Али, шта се дешава ако једна црква одлучи да не прихвати одлуку Мајке цркве? Или, што је чешће у савременом свету, шта ако цркви Ц аутокефалност додели нека друга црква, а не Мајка црква, или чак држава? Тада на сцену ступају унутрашња динамика и интеракције православних цркава. Интеракција значи да избори једног играча/цркве директно утичу на барем још једног играча/цркву у групи. Замислимо сада другу ситуацију у којој црква Д, која се не сматра „Мајком црквом“, одлучи да додели аутокефалност новој цркви Ц и у том циљу користи свој политички утицај како би покушала да наведе и друге цркве да учине исто. Тада стратегија улази у једначину. Свака црква одлучује како ће да поступи на основу унутрашње међузависности унутар саме заједнице. Коначно, мој аргумент је да када цркве Б, Ц и Д одлучују коју акцију да предузму, оне увек бирају најбољу акцију у складу са сопственим интересима и управо зато је теорија игара врло погодна за истраживање унутрашње динамике у православном хришћанству.

На крају, теорија игара не може правилно да се примени ако правила игре нису позната свим играчима. Према Дути (Dutta 1999, 17), скуп правила мора да прецизира четири ствари: 1. Ко игра – група играча који су у стратешкој интеракцији; 2. Са чиме играју – алтернативне акције или избори и стратегије које сваки играч има на располагању; 3. Када сваки играч долази на ред да игра (којим редоследом), и 4. Колико могу да добију (или изгубе) на основу избора направљених у игри. Као што је већ речено, у овом

тренутку постоји четрнаест аутокефалних цркава и све оне могу да се сматрају „играчима“. Сви играчи имају на располагању скуп избора и стратегија, у зависности од специфичне игре која се одвија унутар заједнице. Када је реч о томе ко добија прилику да игра и којим редоследом, то зависи од природе игре, на пример, од прихватања нове аутокефалне цркве у заједницу или од подржавања или осуде руске инвазије на Украјину. Исто тако, будући да је заједница истински међузависна, од највеће је важности да играчи прорачунају како њихово понашање може да утиче на друге играче.

Добар пример стратешке интеракције на Православној шаховској табли јесте случај одлуке Српске православне цркве из 2022. године да након 55 година дугог спора додели аутокефалност цркви у Северној Македонији. У следећем делу контекстуализујем ову студију случаја и постављам сцену за истраживање „питања македонске цркве“ кроз призму теорије игара.

Контекстуализација игре: „питање македонске цркве“

Добро је позната чињеница да је историјски развој религијских организација на Балкану сложен. Један јасан пример ове сложености јесте историјска путања Македонске православне цркве (МПЦ), која је блиско повезана са историјским развојем Српске православне цркве (СПЦ).

Након Берлинског конгреса 1878. године, балканских ратова (1912–1913) и Првог светског рата (1914–1918), године 1918. основана је Краљевина Срба, Хрвата и Словенаца (која је постала Краљевина Југославија 1929. године). Међутим, током ових бурних времена један од доминантних религијских актера у региону, конкретно СПЦ, није био уједињен и састојао се од неколико различитих ентитета. Краљ Александар I (који је владао у периоду 1921–1934) био је веома заинтересован за ово питање, а процес „уједињења различитих црквених ентитета званично је завршен 1922. године када је васељенски патријарх Мелетије IV издао Томос за уједињену Српску православну цркву“ (Jović 2021, 100). Ово уједињење је такође обухватало територије Вардарске Македоније (данашње Северне Македоније), које су потпале под јурисдикцију СПЦ. Ипак, политичке околности имале су снажан утицај на однос између СПЦ и њених територија у Вардарској Македонији. На пример, током Другог

светског рата територијом Вардарске Македоније управљали су бугарски епископи који су и сами били део непријатељстава између Срба и Бугара (Jović 2021, 101).

Након Другог светског рата и оснивања комунистичке Југославије 1945. године, Народна Република Македонија постала је њен интегрални део као једна од шест федералних јединица. Међутим, „питање македонске цркве“ остало је нерешено, укључујући и питање ко ће да буде задужен за верски живот православних хришћана у Македонији. Иако је СПЦ прихватила неколико захтева МПЦ под окриљем комунистичке *Комисије за верска питања* (укључујући и то да сви епископи треба да буду Македонци и да верски живот треба да буде успостављен на македонском језику), тензија између Скопља и Београда је и даље била присутна. Године 1959, СПЦ је доделила аутономију МПЦ (Jović 2021, 114; такође види Radić i Mitrović 2012, 269–270), али убрзо након тога, 1967. године, МПЦ је одлучила да изврши самопроглашење независности од СПЦ. Иако је било неких покушаја да се овај раскол реши током 1970-их и 1980-их, распад Југославије почетком 1990-их година прошлог века, који је довео до оснивања нових независних република, означио је и нову еру у односима између СПЦ и МПЦ. Још једна рунда преговора одржана је 2001. и 2019. године, али без икаквог успеха. Ипак, у мају 2022. године, спор стар 55 година решен је за неколико недеља, завршивши се тако што је СПЦ званично прихватила аутокефалност МПЦ. Питање које се логично намеће јесте: зашто?

Како бисмо разумели целокупан контекст који је довео до аутокефалности МПЦ, морамо најпре да узмемо у обзир шири оквир унутар православног хришћанства, које се суочило са озбиљним изазовом након руске инвазије на Украјину. Будући да је фокус православних цркава с правом био на Украјини, Васељенска патријаршија (ВП) одлучила је да делује. Дана 9. маја 2022. године, ВП је признала „црквену хијерархију [МПЦ] предвођену архиепископом Стефаном као валидну у православном свету“ (Marusic 2022). Овај потез покренуо је ланчану реакцију осталих актера. Другим речима, био је то почетак игре у екстензивној форми.

Овој акцији ВП оштро се успротивила Руска православна црква (РПЦ), тврдећи да аутокефалност МПЦ може да додели само СПЦ као „Мајка црква“. Ова чињеница је од највеће важности за РПЦ, зато што је она интегрални део њене стратегије према дешавањима у Украјини. Ваља

подсетити да је ВП 6. јануара 2019. године одлучила да додели аутокефалност Православној цркви Украјине (ПЦУ). Као што се и очекивало, РПЦ се жестоко успротивила овој одлуци и до данас тврди да она није била канонска. Украјинска територија је, према РПЦ, територија на којој је РПЦ „Мајка црква“ и где би РПЦ требало да одлучи да ли ће украјинска црква, и ако хоће када, да добије независност. Међутим, акција ВП у Македонији била је праћена одлуком МПЦ да пошаље писмо СПЦ 10. маја 2022. године, у којем се тражи прихватање њихове независности. Убрзо након тога, у Београду је одржана заједничка литургија 19. маја 2022. године, у којој су учествовали српски и македонски епископи. Дана 20. маја 2022. године, Свети архијерејски сабор СПЦ одржао је редовно годишње заседање и одлучио да додели аутокефалност МПЦ. Организоване су још две заједничке литургије, прва у Скопљу 24. маја, а друга у Београду 5. јуна 2022. године. Након тога, патријарх СПЦ Порфирије уручио је Томос о аутокефалности архиепископу Стефану и „Македонској православној цркви – Охридској архиепископији“. У августу 2022. године, РПЦ је подржала одлуку СПЦ и формално признала МПЦ као аутокефалну цркву. Из перспективе интереса православних цркава, овакав развој догађаја може да се тумачи као стратешки прорачун који су ове цркве направиле.

Међутим, ВП до данас није у потпуности прихватила новоформирану МПЦ у светотајинску заједницу, будући да МПЦ не жели да испуни њене специфичне захтеве: (1) да не користи термин Македонија у свом имену (што је важно за Цркву Грчке), (2) да напусти своју мисију у дијаспори (која би требало да постане канонска територија ВП) и (3) да призна независност ПЦУ. У исто време, у игру улази још један играч, Бугарска православна црква, која није задовољна делом имена новоосноване цркве у Македонији – „Охридска архиепископија“ (види, Dimitrov 2018).

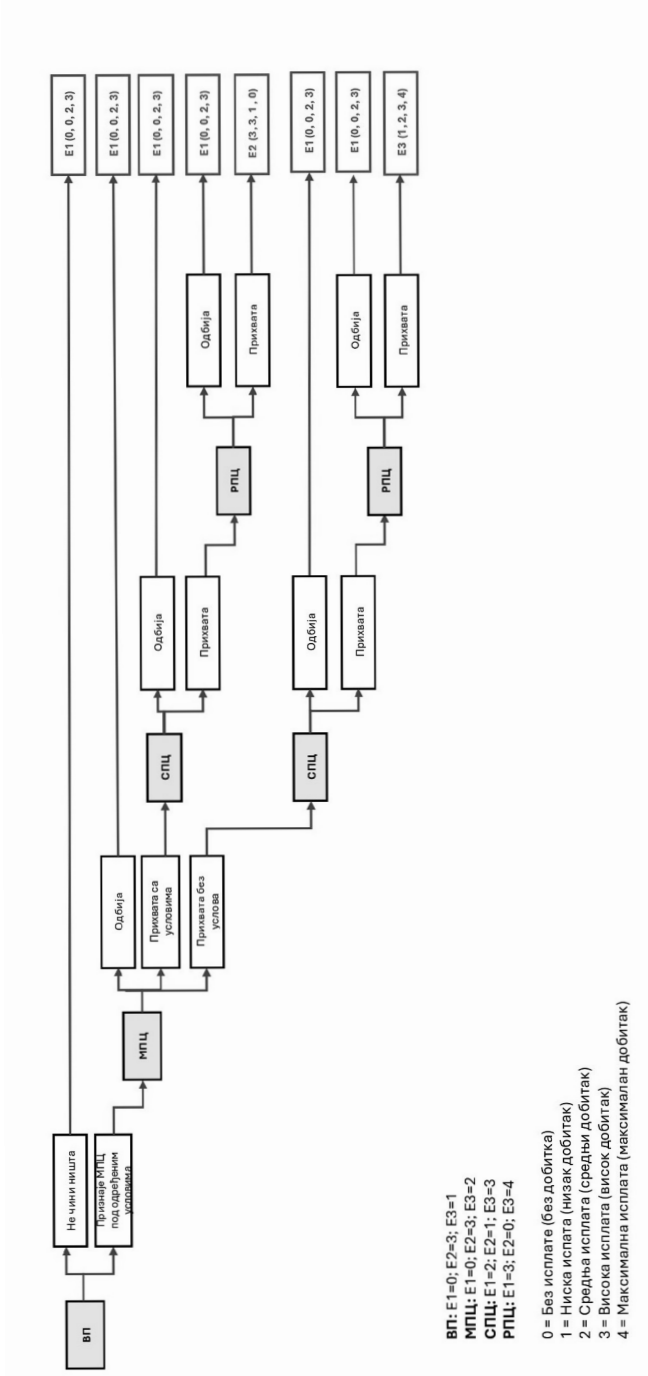
Аутокефалност цркве у Северној Македонији: модел теорије игара

Модел теорије игара који примењујем у овом раду јесте коначна игра у екстензивној форми са савршеним информацијама, решена методом реверзне индукције (индукције уназад), у којој играчи делују по одређеном редоследу и њихове одлуке утичу на следеће потезе. Игра се састоји од

четири играча, а то су Васељенска патријаршија (ВП), Македонска православна црква (МПЦ), Српска православна црква (СПЦ) и Руска православна црква (РПЦ).⁹ Исходи (резултати) изражене су у ординалним вредностима и крећу се од 0 до 4 (при чему је 0 најнижа, а 4 највиша вредност) и представљене су вектором исхода поређаним као (ВП, МПЦ, СПЦ, РПЦ). Структура игре одражава како временски редослед одлука из 2022. године, тако и међузависну природу стратешког избора унутар православне заједнице. Додељивањем ординалних вредности сваком могућем исходу игре, овај модел обухвата преференције сваког актера и омогућава идентификацију равнотеже подигре кроз реверзну индукцију. Табела 2 приказује структуру исплата повезану са сваким исходом и сумира преференције актера.

⁹ Друге цркве и њихови интереси, попут Цркве Грчке или Бугарске православне цркве, долазе тек накнадно и формирају нову игру. Погледати, на пример, Krastev 2022.

Табела 2. Како функционише православна шаховска табла: игра екстензивне форме аутокефалности у Северној Македонији

Извор: аутор

Доминантна стратегија ВП јесте да унутар православне заједнице задржи и потврди своје место као *primus sine paribus*, као и канонски ауторитет који из њега произилази. Будући да је њена позиција у знатној мери угрожена од стране РПЦ, геополитичке и религијске тензије између Истанбула и Москве настављају да утичу на динамику унутар саме заједнице. Један од кључних инструмената ВП за очување сопственог ауторитета јесте додељивање аутокефалности, баш као што је то учинила у Украјини 2019. године. У саопштењу које је ВП издала 9. маја 2022. године, наводи се да ВП „прима у евхаристијску заједницу јерархију, свештенство и народ [МПЦ]... зацељујући на тај начин рану раскола“ (*Orthodox Times* 2022). Међутим, у истом саопштењу се додаје да ВП: „признаје ‘Охридску’ као име ове цркве (подразумевајући под тим област њене јурисдикције искључиво у границама територије државе Северне Македоније), чиме се искључује реч ‘Македонска’ и било који други дериват речи ‘Македонија’“ (*Orthodox Times* 2022). Када је реч о МПЦ, њена стратегија и исплате су прилично једноставне: желе да добију аутокефалност и независност од СПЦ, али истовремено оклевају да испуне све захтеве ВП, јер би то могло да угрози њихове будуће исплате које зависе од одлука СПЦ. У каснијем интервјуу од 22. маја 2024. године, архиепископ Стефан, поглавар МПЦ, описао је горе поменуте услове као „неприхватљиве“. Рекао је да је ВП желела да се МПЦ „одрекне свог имена које укључује термин Македонија, напусти своју мисију у дијаспори и призна Украјинску православну цркву“ (Marusic 2024).¹⁰ Зато је стратегија СПЦ од највећег значаја када је реч о овој игри. СПЦ исправно увиђа да њена позиција у Македонији више није одржива, пошто су се православни верници у Северној Македонији блиско сврстали уз МПЦ, што је било праћено повременом репресијом према свештенству СПЦ. Дакле, главна стратегија СПЦ јесте да консолидује своје редове, ојача свој регионални утицај и осигура да принцип „Мајке цркве“ остане на снази због изазова који долазе из Црне Горе¹¹ и могуће аутокефалности Црногорске православне цркве. На крају, имајући у виду да је СПЦ дубоко испреплетена са РПЦ, њен интерес је да задржи добре односе са Москвом, углавном због оспораваног статуса Косова и Метохије

¹⁰ Такође погледати изјаву митрополита повардарског Агатангела из 2024. године о истом питању (*Orthodox Christianity* 2024).

¹¹ Погледати детаљну анализу улоге СПЦ у литијском покрету у Црној Гори током 2019–2020. године, који је на крају довео до пада режима Мила Ђукановића у: Arandjelović 2024.

и подршке Русије по овом питању. Стратегија СПЦ у овом случају може да се расветли различитим изјавама њеног свештенства и Светог Архијерејског Сабора. Свети Архијерејски Сабор СПЦ издао је саопштење 16. маја 2022. године, у којем наводи да су „узроци раскола из 1967. године уклоњени“. Такође се додаје да би будући дијалог требало да буде вођен „само и искључиво“ према еклесиолошко-канонским принципима и унутрашњим црквено-политичким разматрањима. Другим речима, СПЦ поново потврђује важност принципа „Мајке цркве“, истовремено додајући да нема намеру да намеће било какве додатне услове МПЦ уз препоруку да се питање имена цркве реши у „директном дијалогу“ са гркојезичним и другим православним црквама (СПЦ 2022). Такав развој догађаја анализира Анапλιотис (Anapliotis) који тврди да „Београд може да дође до закључка да је разлаз [са МПЦ] у доброј вери бољи од дефинитивног прекида у сукобу,“ док Атанасијус (Athanasious) додаје да је стратегија СПЦ „такође подржана од стране српске владе која жели да се представи у конструктивном светлу“ (Rujević 2022). Коначно, статус Косова и Метохије од највећег је значаја за СПЦ. Унутар свештенства СПЦ постоји јединствен политички став да „независност Косова и Метохије не би требало да буде призната и прихваћена“ (Veković 2024, 223). Штавише, СПЦ често наводи и хвали подршку Русије по овом питању, укључујући и статус СПЦ у Црној Гори. На пример, 22. априла 2025. године, патријарх СПЦ Порфирије састао се са Владимиром Путином у Москви. Између осталог, патријарх Порфирије је рекао: „Захвални смо на Вашој подршци у вези са Косовом, Републиком Српском и наравно, Црном Гором... Као што знате, без Ваше подршке и подршке Кине, ко зна шта би се десило са Косовом“. На истом састанку, епископ Иринеј је објаснио како СПЦ види своје односе са Русијом и РПЦ. Рекао је: „Наш мали чамац, који плови по олујном мору, увек мора да буде везан за велики руски брод“ (NIN 2025). На крају, иако РПЦ нема посебних интереса у македонском случају, веома је заинтересована за ограничавање ауторитета ВП и за очување принципа „Мајке цркве“, који је за РПЦ од највећег значаја због украјинског случаја. У документу из 2023. године под називом „Искривљавање православног учења о Цркви у поступцима јерархије Константинопољске патријаршије и изјавама њених представника“, РПЦ се експлицитно позива на македонски случај из 2022. године, како би поткопала тврдњу ВП о ексклузивном праву на додељивање аутокефалности. У документу се даље наводи да „верна деца

Руске православне цркве не признају и никада неће да признају аутокефалности које ствара Константинопољска црква... без иницијативе и сагласности киријархалне Мајке цркве“ (ROC 2023). Ово потврђује да подршка РПЦ македонском решењу под вођством СПЦ није била изолован чин добре воље, већ део шире, доктринарно кодификоване кампање за оспоравање прокламованог примата власти ВП (ROC 2023).

Игра почиње са ВП која се налази на почетној позицији, која се односи на одлуку ВП да пошаље писмо МПЦ 9. маја 2022. године, у којем је ВП признала МПЦ као валидну цркву, али под одређеним условима. Другим речима, у првом потезу, ВП бира између две стратегије: да призна МПЦ под одређеним условима или да се уздржи од акције и задржи *status quo*. Овај потез ВП дефинише стратешко окружење за све наредне играче. Ако ВП одлучи да не поступи по овом питању, игра се завршава исходом Е1 (крај 1). Исход Е1 представља наставак *status quo* и оставља статус МПЦ нерешеним. Такав исход није у најбољем интересу за ВП (0) и МПЦ (0), остављајући СПЦ (2) и РПЦ (3) на њиховим тренутним позицијама. Међутим, будући да је ВП деловала 9. маја 2022. године, игра је прешла на друго поље, чинећи МПЦ активним доносиоцем одлука.

У другом пољу, МПЦ се суочава са три могуће стратегије: (1) да у потпуности одбаци признање ВП, (2) да прихвати признање и све услове које је наметнула ВП, и (3) да прихвати признање, али да одбаци услове ВП и да настави са преговорима. У Табели 1 ове опције су поједностављене као „Одбија“, „Прихвата са условима“ и „Прихвата без услова“. За МПЦ је од највеће важности да схвати политичку реалност и све своје могуће стратегије, будући да би прихватање свих услова ВП наметнуло значајна ограничења на њиховом путу ка остварењу главног интереса, а то је стицање аутокефалности. Њена прва опција, одбацивање иницијативе ВП, поново води до завршетка игре и до исхода Е1. Као што је већ показано, овај исход користи само СПЦ и РПЦ и оставља *status quo*. Зато је МПЦ приморана да бира између друге две опције, односно да ли да прихвати или одбије услове ВП. У оба случаја, шта год да изабере, игра се креће даље ка СПЦ, што представља кључно поље целе игре.

Уколико МПЦ одлучи да прихвати услове ВП, СПЦ може или да одбије или да прихвати аутокефалност МПЦ. Ако СПЦ одлучи да је одбије, игра се поново завршава исходом Е1. Међутим, ако СПЦ одлучи да је прихвати, игра напредује до финалног поља, где РПЦ одлучује да ли ће да призна тај исход.

Последњи потез који повлачи РПЦ одређује да ли ће игра да се заврши ширим консензусом у заједници или још већом фрагментацијом. У зависности од избора РПЦ, игра се завршава исходом Е1. Међутим, у случају да РПЦ прихвати аутокефалност МПЦ са свим условима које је поставила ВП, игра се завршава исходом Е2, што је најгора стратегија за РПЦ.

Ако МПЦ одлучи да не прихвати услове ВП, игра поново прелази на СПЦ. Ако СПЦ одбије да призна МПЦ, игра се завршава исходом Е1. Ипак, ако СПЦ одлучи да прихвати аутокефалност МПЦ без услова ВП, тада игра прелази на РПЦ, која се поново налази у финалном и завршном пољу. РПЦ може да одбије или да прихвати одлуку коју је донела СПЦ. Ако је одбије, игра се завршава са Е1, односно остаје *status quo*. Међутим, ако је РПЦ прихвати, тада се игра завршава исходом Е3, што је најбољи исход за РПЦ и најбољи укупни исход за све укључене играче.

Објашњење исхода

Исходи игре су представљени као три вектора добитка: Е1, Е2 и Е3. Као што је већ поменуто, сваки вектор је поређан као (ВП, МПЦ, СПЦ, РПЦ), а додељене вредности крећу се у распону од 0 до 4. Другим речима, користим ординално рангирање преференција, у којем је 0 најнижа, а 4 вредност.

Исход Е1 је дефинисан као (0, 0, 2, 3) и одговара стању *status quo* или пропасти целог процеса. За ВП и МПЦ, Е1 је најмање жељени исход, зато што подразумева да оба играча не успевају у својим примарним циљевима. ВП жели да потврди свој ауторитет над православном хришћанском заједницом и да осигура да новооснована црква потпадне под њено окриље, док МПЦ једноставно жели да добије независност од СПЦ након 55 година дугог спора. Уколико се игра заврши са исходом Е1, СПЦ добија умерену исплату (2) јер ће да задржи канонску јурисдикцију над територијом Северне Македоније, али по цену трајне нестабилности и оспораваног легитимитета. За РПЦ, исход Е1 представља високу исплату (3) јер се директно односи на њену стратегију у вези са украјинским случајем, где чврсто тврди да само РПЦ, као Мајка црква, може да призна аутокефалност цркве у Украјини. Другим речима, то појачава њену укупну геополитичку стратегију ограничавања утицаја ВП унутар саме заједнице. Поврх тога, за РПЦ је *status quo* такође добра опција, зато што то питање

остаје тачка спорења у региону у којем је она историјски играла значајну политичку улогу.

Исход Е2 је дефинисан као (3, 3, 1, 0) и представља сценарио у којем ВП успешно намеће своје жељено решење, додељује аутокефалност МПЦ под сопственим условима и остварује максимални ауторитет. За МПЦ је овај исход такође у највећој мери пожељан, јер обезбеђује шире признавање њене аутокефалности. Међутим, за СПЦ овај исход није пожељан (1) зато што углавном умањује њену улогу, ако је не поткопа у потпуности. На крају, у исходу Е2, РПЦ добија најнижу исплату (0) јер то директно противречи њеној стратегији да буде врховни канонски ауторитет у заједници, њеној позицији у Украјини и принципу „Мајке цркве.“ Коначно, исход Е2 није прихватљив за РПЦ, зато што јача ауторитет ВП.

На крају, исход Е3 је дефинисан као (1, 2, 3, 4) чиме одражава стратегију МПЦ да одбаци услове ВП, али уз прихватање од стране СПЦ и на крају РПЦ. За СПЦ је ово најпожељнији исход (3) јер потврђује њену улогу као „Мајке цркве“, али такође решава дугогодишњи спор и оставља СПЦ у добрим односима са РПЦ. РПЦ такође добија максималну исплату (4) зато што се то савршено уклапа у њене геополитичке и канонске позиције у Украјини. МПЦ добија средњу исплату (2) јер остварује аутокефалност и аутономију у земљи уз подршку „Мајке цркве“ и РПЦ. За МПЦ, Е3 није највиша исплата, јер и даље мора да се носи са другим условима који долазе од осталих цркава (ВП, Грчке и Бугарске), али је њен главни интерес у игри остварен. На крају, Е3 је релативно ниска исплата за ВП (1) јер је била играч у игри, а њен почетни потез пружио је одређену предност за будуће преговоре.

Реверзна индукција

Како бих применио реверзну индукцију, почињем од финалног поља одлучивања и доношења одлука од стране РПЦ. РПЦ може да бира између исхода са највишом исплатом од 4 (Е3) или исхода са најнижом исплатом од 0 (Е2). Узимајући у обзир ове опције, РПЦ никада неће да изабере стратегију која води до Е2. Уместо тога, РПЦ ће да изабере или путању која води до Е1 или до Е3, у зависности од претходних потеза.

Ако се померимо један корак уназад, претпоставка је да СПЦ предвиђа понашање РПЦ. Имајући у виду да СПЦ може да предвиди да ће РПЦ да одбије исход Е2 и прихвати Е3, СПЦ може на основу тог предвиђања да

креира сопствену стратегију. Ако СПЦ одбије захтев МПЦ, исход је Е1. Међутим, ако га СПЦ прихвати, онда је њена рационална стратегија да то учини јер предвиђа да ће одговор РПЦ да доведе до Е3. Другим речима, оптимална стратегија за СПЦ јесте да прихвати и додели аутокефалност.

На пољу на којем МПЦ мора да одлучи о потезу ВП, она би требало да предвиди одговоре и СПЦ и РПЦ. Уколико у потпуности одбаци предлог ВП, игра се завршава са Е1 и исплатом од 0. Међутим, у случају да МПЦ одлучи да прихвати услове ВП, она предвиђа да ће да их одбаце и СПЦ и РПЦ, што би довело до Е1 или евентуално до Е2, што је такође крајње невероватан исход из перспективе МПЦ која узима у обзир опције које имају СПЦ и РПЦ. Међутим, одбацивање услова ВП, уз прихватање од стране СПЦ и РПЦ, води до исхода Е3 са исплатом од 2 за МПЦ. Стога је логично претпоставити да је оптимална стратегија МПЦ да одбаци услове ВП и да апелује на СПЦ, а на крају и на РПЦ.

Почетно поље, на крају, указује нам на предвиђање целокупне игре и накнадних одлука од стране ВП. У случају да ВП не уради ништа, исход је Е1 са исплатом од 0. Зато је рационално за ВП да призна МПЦ, што ће на крају да доведе до исхода Е3 и исплате од 1. Очигледно, најпожељнији исход за ВП јесте Е2. Међутим, ако ВП има на уму стратегије МПЦ, СПЦ и РПЦ, логично је да је њена оптимална стратегија да покрене процес признавањем МПЦ, што ће на крају да доведе до Е3 са исплатом од 1 за ВП, што је и даље боље од Е1 и задржавања *status quo*.

Овај модел теорије игара тачно опонаша начин на који се цео процес на крају завршио. И више од тога, он показује да је процес био игра са рационалним играчима и прорачунима, што православне цркве и њихове геополитичке одлуке чини не много другачијим од осталих међународних актера, укључујући и саме државе. Другим речима, путања равнотеже у игри је следећа: (1) ВП признаје МПЦ са условима, (2) МПЦ прихвата признање, одбацује услове и апелује на СПЦ, (3) СПЦ прихвата и додељује аутокефалност, и (4) РПЦ прихвата ту одлуку. Овај редослед довео је до исхода Е3, што представља савршену равнотежу подигре.

Из наведених разлога исход Е3, на начин на који је представљен, може да се тумачи као производ рационалног и стратешког понашања свих играча који су укључени у игру, иако то није најпожељнији исход за све њих. И ВП и МПЦ би више волеле исход Е2 него Е3, али тај исход није реалан унутар структуре игре, зато што би га РПЦ одбацила на последњем пољу.

Другим речима, исход ЕЗ је у стратешком смислу оптималан за све, а и доследан је у односу на преференције играча и очекиване одговоре свих укључених страна. Као такав, приказани модел јасно показује начин на који међузависност обликује реалност православних цркава.

Закључци

Овај чланак поставља тезу да би православна хришћанска заједница због своје организационе структуре могла да се визуализује као геополитичка шаховска табла на којој свака фигура представља једну цркву. Међутим, након руске инвазије на Украјину 2022. године, у раду се тврди да православне цркве теже да се сврставају уз један од два главна центра моћи, односно уз васељенског патријарха, на једној, и Руску православну цркву, на другој страни. Ова сврставања снажно утичу на процесе доношења одлука православних цркава у међународној арени.

Применом теорије игара на дату студију случаја додељивања аутокефалности цркви у Северној Македонији 2022. године, овај рад нуди објашњење у погледу начина доношења одлука унутар православне заједнице. Спор стар 55 година између Београда и Скопља о статусу цркве у Северној Македонији, решен је током 2022. године за свега неколико недеља. Применом коначне игре у екстензивној форми са савршеним информацијама, решене методом реверзне индукције, показао сам да су сва четири кључна играча у игри (ВП, МПЦ, СПЦ и РПЦ) поступала рационално и стратешки. Тиме овај рад пружа како нови концептуални оквир за разумевање доношења одлука православних цркава, тако и емпиријски утемељено објашњење овог значајног догађаја унутар православне хришћанске заједнице.

Ипак, остаје нејасно да ли модели теорије игара могу да се користе у различитим окружењима и на различитим случајевима унутар православне хришћанске заједнице, што захтева обимнија истраживања у овој области.

Превод са енглеског на српски језик:

Преводилачка агенција Language Shop

The draft version of this paper was presented at the 2025 International Studies Association Annual Convention held in Chicago, IL, on March 2-5, 2025, and at the 2024 Annual Meeting of the Italian Political Science Association, that was held in Trieste, Italy, on September 12-14, 2024. The author would like to kindly thank to Dušan Pavlović and Ivan Stanojević (University of Belgrade – Faculty of Political Science, Serbia) for their help and support with the nuts and bolts of game theory and its use in political science research.

Bibliography / Библиографија

- Arandžević, Dunja. 2024. "Unraveling the Miracle: The Serbian Orthodox Church and the 2020 Regime Change in Montenegro". *Politics and Religion Journal* 18 (2): 429–459.
- Baar, Vladimír, Martin Solík, Barbara Baarová, and Jan Graf. 2022. "Theopolitics of the Orthodox World—Autocephaly of the Orthodox Churches as a Political, Not Theological Problem". *Religions* 13 (2): 116.
- Bordeianu, Radu. 2020. "The autocephaly of the Orthodox Church of Ukraine: its impact outside of Ukraine". *Canadian Slavonic Papers* 62 (3–4): 452–462.
- Brams, Steven. 2003. *Biblical Games: Game Theory and the Hebrew Bible*. Cambridge and London: The MIT Press.
- Brams, Steven. 2011. *Game Theory and the Humanities. Bringing Two World*. Cambridge and London: The MIT Press.
- Brusanowski, Paul. 2016. "Autocephaly in Ukraine: The Canonical Dimension". In: *Churches in the Ukrainian Crisis*, edited by Andrii Krawchuk and Thomas Bremer, 47–77. London: Palgrave Macmillan.
- Clendenin, Daniel B. 2003. *Eastern Orthodox Theology*. Grand Rapids, MI: Baker Books House Company.
- Coleman, Heather. 2020. "Orthodoxy and autocephaly in Ukraine: editor's introduction". *Canadian Slavonic Papers* 62 (3–4): 421–425.
- Dimitrov, Martin. 2018. "Bulgarian Clerics Retreat from Support for Macedonia Church". *Balkan Insight*. May 15. <https://balkaninsight.com/2018/05/15/bulgarian-orthodox-church-pressured-not-to-back-macedonian-church-s-independence-05-15-2018/bi/all-balkan-countries/>.

- Dutta, Prajit K. 1999. *Strategies and Games. Theory and Practice*. Cambridge and London: The MIT Press.
- Fox, Jonathan, Marko Veković, and Ariel Zellman. 2026a. "Governmental Discrimination against Religious Minorities in the Post-Communist States of Eastern Europe and Central Asia, 1990–2023". *Post-Soviet Affairs* 42 (4): 391–419.
- Fox, Jonathan, Marko Veković, and Ariel Zellman. 2026b. "Government Religion Policy and Religious Freedom in Post-Communist Eastern Europe and Central Asia 1990 to 2023". *Review of Faith & International Affairs* 24 (1): 1–28.
- Gauthier, Laurent. 2024. "A strategic model of polytheism". *Rationality and Society* 36 (4): 480–501.
- Gill, Anthony. 1997. *Rendering unto Caesar. The Catholic Church and the State in Latin America*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Gill, Anthony. 2008. *Political Origins of Religious Liberty*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Grdzeldze, Tamara. 2023. *Ecclesial Boundaries and National Identity in the Orthodox Church*. Notre Dame, IL: The University of Notre Dame Press.
- Haynes, Jeffrey. 2001. "Transnational religious actors and international politics". *Third World Quarterly* 22 (2): 143–158.
- Jović, Rastko. 2021. "The Fluid Labyrinths of Autocephaly: The 'Macedonian' Orthodox Church" In: *National and Ecumenical Orthodoxy*, edited by Dimitrios Keramidas and Nikos Kouremenos, 99–123. Thessaloniki: CEMES Publications.
- Jović, Rastko. 2023. *Dinamika crkvenog identiteta*. Beograd i Foča: Biblos books i Pravoslavni bogoslovski fakultet Sv. Vasilija Ostroškog.
- Kalkandjieva, Daniela. 2024. "Autocephaly Reconsidered: Civil Authorities as Autocephaly-Making Factors". *Religions* 15 (12): 1518.
- Knox, Zoe. 2005. *Russian Society and the Orthodox Church: Religion in Russia After Communism*. New York: Routledge.
- Koesel, Karrie. 2014. *Religion and Authoritarianism. Cooperation, Conflict, and Consequences*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Kolstø, Pål. 2025. "Steering Towards a Permanent Schism? The Establishment of the Russian Orthodox Exarchate in Africa". *Occasional Papers on Religion in Eastern Europe* 45 (4): 1–26.

- Krastev, Nikolay. 2022. "The Battle for the Faith: The Macedonian Church Question Between the Moscow and Ecumenical Patriarchates". *Cross-border Talks*. September 18. <https://www.crossbordertalks.eu/2022/09/18/macedonian-orthodox-church-en/>.
- Kisić, Rade. 2020. "Primus sine paribus – odgovor na tekst Moskovske patrijaršije o primatu". *Sabornost* 14: 199–214.
- Leeson, Peter T., Vincent Geloso, and Nicholas A. Snow. 2024. "Externality and taboo: "Resolving the Judaic pig puzzle". *Rationality and Society* 36 (1): 5–33.
- Leustean, Lucian. 2011. "The concept of symphonia in contemporary European Orthodoxy". *International Journal for the Study of the Christian Church* 11 (2–3): 188–202.
- Leustean, Lucian. 2018. "Eastern Orthodoxy, Geopolitics and the 2016 'Holy and Great Synod of the Orthodox Church'". *Geopolitics* 23 (1): 201–216.
- Lingzhi, Luo, Nilanjan Chakraborty, and Katia Sycara. 2011. "An Evolutionary Game-Theoretic Model for Ethno-Religious Conflicts Between Two Groups". *Computational and Mathematical Organization Theory* 17 (4): 379–401.
- Madeley, John T.S., and Jeffrey Haynes. 2011. "Transnational Religious Actors". In: *The Ashgate Research Companion to Non-State Actors*, edited by Bod Reinalda, 63–74. Farnham: Ashgate.
- Makrides, Vasilios, and Victor Roudometof, eds. 2010. *Orthodox Christianity in 21st Century Greece: The Role of Religion in Culture, Ethnicity and Politics*. London and New York: Routledge.
- Makrides, Vasilios N. 2018. "Orthodox Christianity and State/Politics today. Factors to take into account". In: *Orthodox Religion and Politics in Contemporary Eastern Europe. On Multiple Secularisms and Entanglements*, edited by Tobias Köllner, 235–254. London and New York: Routledge.
- Mao, Wen, and Charles Zech. 2002. "Choices of Organizational Structures in Religious Organizations: A Game Theoretic Approach". *Journal of Economic Behavior & Organization* 47 (1): 55–70.
- Marusic, Sinisa Jakov. 2022. "Constantinople Ends Schism with North Macedonia Church". *Balkan Insight*. May 10. <https://balkaninsight.com/2022/05/10/constantinople-ends-schism-with-north-macedonia-church/>.

- Marusic, Sinisa Jakov. 2024. "Macedonian Church Rejects Constantinople's Conditions for Independence". *Balkan Insight*. May 22. <https://balkaninsight.com/2024/05/22/macedonian-church-rejects-constantinoples-conditions-for-independence/bi/>.
- McBride, Michael. 2008. "Religious Pluralism and Religious Participation: A Game Theoretic Analysis". *American Journal of Sociology* 114 (1): 77–106.
- McBride, Michael. 2016. "A rational choice theory of religious authority". *Rationality and Society* 28 (4): 410–438.
- Metreveli, Tornike. 2021. *Orthodox Christianity and the Politics of Transition in Ukraine, Serbia and Georgia*. London and New York: Routledge.
- Mudrov, Sergei A. 2019. "The autocephaly of the Ukrainian Orthodox Church: a new dividing line for Ukraine?". *Journal of Contemporary Central and Eastern Europe* 27 (2–3): 271–77.
- NIN. 2025. "Patrijarh Porfirije sa Putinom i o 'obojenoj revoluciji': Kako je izgledao ceo razgovor". 23. april. <https://www.nin.rs/politika/vesti/75037/porfirije-na-sastanku-s-putinom-u-srbiji-u-toku-obojena-revolucija>.
- Orthodox Christianity*. 2024. "Macedonian Church Received Autocephaly 'Without Conditions, Pressure, Concessions, Hidden Interests,' Says Macedonian Hierarchy in Fiery Defense of MOC-OA Name and Status". March 11. <https://orthodoxchristian.com/159078.html>.
- Orthodox Times*. 2022. "Phanar: Yes to the recognition, no to "Macedonia" for the Archdiocese of Ohrid". May 9. <https://orthodoxtimes.com/phanar-yes-to-the-recognition-no-to-macedonia-for-the-archdiocese-of-ohrid/>.
- Papkova, Irina. 2011. *The Orthodox Church and Russian Politics*. Oxford: Oxford University Press.
- PEW. 2017. "Orthodox Christianity in the 21st Century". November 8. <https://www.pewresearch.org/wp-content/uploads/sites/20/2017/12/Orthodoxy-II-FULL-REPORT-12-5.pdf>.
- Pipes, Richard. 1997. *Russia under the Old Regime*, 2nd edition. New York: Penguin Books.
- Prodromou, Elizabeth H. 2021. "Disciplinary Trespassing, Historical Analysis, and Geopolitics: A Commentary on the Ecumenical Significance of the Event of

- the Holy and Great Council of Crete". *Journal of World Christianity* 11 (1): 100–117.
- Prodromou, Elizabeth. 2004. "Negotiating Pluralism and Specifying Modernity in Greece: Reading Church–State Relations in the Christodoulos Period". *Social Compass* 51 (4): 471–485.
- Radić, Radmila, and Milan Vukomanović. 2014. "Religion and Democracy in Serbia since 1989: The Case of the Serbian Orthodox Church". In: *Religion and Politics in Post-Socialist Central and Southeastern Europe, Challenges since 1989*, edited by Sabrina P. Ramet, 180–211. London: Palgrave Macmillan.
- Radić, Radmila, and Momčilo Mitrović, ured. 2012. *Zapisnici sa sednice Komisije za verska pitanja 1945–1978*. Beograd: Institut za noviju istoriju Srbije.
- Ramet, Sabrina, ed. 2026. *Orthodox Churches and Politics in Southeastern Europe, Russia, and Ukraine: Nationalism, Traditionalism, and Intolerance*, 2nd edition. London: Palgrave Macmillan.
- Rimestad, Sebastian, and Emil Hilton Saggau, eds. 2025. *Fault Lines in the Orthodox World. Geopolitics, Theology, and Diplomacy in Light of the War in Ukraine*. London: Palgrave Macmillan.
- [ROC] The Russian Orthodox Church – Department for External Church Relations. 2023. "The Distortion of the Orthodox Doctrine of the Church in the Acts of the Hierarchy of the Patriarchate of Constantinople and Statements of Its Representatives". August 24. <https://mospat.ru/en/news/90540/>.
- Roudometof, Victor. 2019. "Church, State, and Political Culture in Orthodox Christianity". In: *Oxford Research Encyclopedia of Politics*, edited by Erin Hannah. DOI: <https://doi.org/10.1093/acrefore/9780190228637.013.743>.
- Roussos, Sortiris. 2009. "Eastern Orthodox Christianity in the Middle East". In: *Eastern Christianity in the Modern Middle East*, edited by Anthony O'Mahony and Emma Loosley, 107–119. London and New York: Routledge.
- Rujević, Nemanja. 2022. "Zašto je SPC priznala Makedonsku crkvu?". *Deutsche Welle*. May 28. <https://www.dw.com/sr/zašto-je-spc-priznala-makedonsku-crkvu/a-61955376>.
- Šljivić, Dragan, and Nenad Živković. 2020. "Self-Ruled and Self-Consecrated Ecclesiastic Schism as a Nation-Building Instrument in the Orthodox Countries of South Eastern Europe". *Genealogy* 4 (2): 52.

- [SOC] Srpska pravoslavna crkva. 2022. "Saopštenje Svetog Arhijerejskog Sabora Srpske pravoslavne crkve za javnost". 16. maj. <https://spc.rs/sr/news/sabor/-/7700.saopstenje-svetog-arhijerejskog-sabora.html>.
- Solik, Martin, Jan Filakovsky, and Vladimir Baar. 2017. "Belarusian and Ukrainian Autocephalous Orthodox Churches and National Identity: Comparison". *Political Science* 20 (2): 116–163.
- Stark, Rodney. 1997. "Bringing Theory Back In". In: *Rational Choice Theory and Religion. Summary and Assessment*, edited by Lawrence Young, 3–24. London and New York: Routledge.
- Stavrakakis, Yannis. 2003. "Politics and Religion: On the 'Politicisation' of the Greek Church Discourse". *Journal of Modern Greek Studies* 21 (2): 153–181.
- Suslov, Mikhail. 2024. "The Russian Orthodox Church Turns to the Global South: Recalibration of the Geopolitical Culture of the Church". *Religions* 15 (12): 1517.
- Veković, Marko, and Miroljub Jevtić. 2019. "Render unto Caesar: Explaining Political Dimension of the Autocephaly Demands in Ukraine and Montenegro". *Journal of Church and State* 61 (3): 591–609.
- Veković, Marko, Despot Kovačević, and Dunja Arandžević. 2025. "Rational Silence: Explaining the Serbian Orthodox Church's Response to Protests in Serbia (2016–2025)". *Journal of Church and State* 67 (4): csaf050.
- Veković, Marko. 2021a. "Russia. Orthodox Christianity". In: *Routledge Handbook of Religion, Politics and Ideology*, edited by Jeffrey Haynes, 273–284. London and New York: Routledge.
- Veković, Marko. 2021b. *Democratization in Christian Orthodox Europe. Comparing Greece, Serbia and Russia*. London and New York: Routledge.
- Veković, Marko. 2022. *Religija za politikologe*. Beograd: Filip Višnjić.
- Veković, Marko. 2024. *Religija i politika u Srbiji između teorije i prakse*. Beograd: Univerzitet u Beogradu – Fakultet političkih nauka i Čigoja štampa.
- Young, Lawrence, ed. 1997. *Rational Choice Theory and Religion. Summary and Assessment*. London and New York: Routledge.
- Zrinščak, Siniša, Marko Veković, and Laura R. Olson. 2026. "Religion and Politics in Bosnia and Herzegovina and Croatia". *Political Theology* 27 (3): 357–375.